

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Bakalářská práce

Islandská revoluce (2009 – 2011)

Karel Malý

Plzeň 2013

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra politologie a mezinárodních vztahů

Studijní program Politologie

Studijní obor Politologie

Bakalářská práce

Islandská revoluce (2009 – 2011)

Karel Malý

Vedoucí práce: Mgr. Petra Lupták Burzová, Ph.D.

Katedra politologie a mezinárodních vztahů

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2013

Prohlašuji, že jsem práci zpracoval samostatně a použil jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, duben 2013

.....

Děkuji Mgr. Petře Lupták Burzové, Ph.D. za její pomoc, cenné rady a odborné vedení při tvorbě bakalářské práce.

SEZNAM ZKRATEK

BF	Björt Framtíð – Zářná budoucnost (politická strana)
CBI	Central Bank of Island – Islandská centrální banka
EEA	European Economic Area – Evropský hospodářský prostor (EHP)
EFTA	European Free Trade Association – Evropské sdružení volného obchodu
ESA	EFTA Surveillance Authority – Dozorčí úřad Evropského sdružení volného obchodu
ESVO	Evropské sdružení volného obchodu
FME	Fjármáleftirlitið – Finanční regulační úřad
FSA	Financial Services Authority – Finanční regulační úřad ve Velké Británii
HDI	Human development index – Index lidského rozvoje kvality života
IMF	International Monetary Fund – Mezinárodní měnový fond
MFEA	Ministry of Finance and Economic Affairs – Fjarmalaraduneyti – Ministerstvo financí a ekonomických záležitostí
PMO	Prime Minister's Office – Úřad předsedy vlády
RF	Raddir Fólksins – Hnutí Hlas lidu
SI	Seðlabanki Íslands – Centrální banka Islandu
SIC	Special Investigation Commission – Zvláštní vyšetřovací komise islandského parlamentu
UNDP	United Nations Development Programme – Rozvojový program OSN

OBSAH

1. ÚVOD.....	9
2. HISTORIE ISLANDU.....	11
2.1 Osídlení ostrova.....	11
2.2 Získání samostatnosti.....	11
2.3 Liberalizace ekonomiky.....	12
2.4 Rychlý hospodářský růst.....	13
2.5 Shrnutí kapitoly.....	14
3. FINANČNÍ KRIZE.....	16
3.1 Zhroucení bank.....	16
3.2 Vyjednávání pomoci.....	17
3.3 Hledání viníků.....	19
3.4 Dílčí shrnutí kapitoly.....	20
4. DEMONSTRACE.....	21
4.1 První protesty.....	21
4.2 Hnutí Hlas lidu.....	22
4.3 Protestují tisíce lidí.....	23
4.4 Vystupňování protivládních protestů.....	24
4.5 Demise Haardeho vlády.....	26
4.6 Dílčí shrnutí kapitoly.....	26
5. PŘEDČASNÉ VOLBY.....	27

5.1 Přechodná vláda.....	27
5.2 Předčasné parlamentní volby 2009	29
5.3 Dílčí shrnutí kapitoly.....	30
6. VYPOŘÁDÁNÍ ICESAVE.....	32
6.1 Protesty obyvatel proti náhradám za Icesave.....	32
6.2 Prezidentův podpis návrhu zákona o Icesave.....	33
6.3 Nesouhlas veřejnosti s novým návrhem.....	34
6.4 První referendum o Icesave.....	36
6.5 Další jednání o Icesave.....	36
6.6 Druhé referendum o Icesave.....	37
6.7 Spor směřuje k soudu ESVO.....	38
6.8 Dílčí shrnutí kapitoly.....	39
7. NOVÁ ÚSTAVA.....	40
7.1 Požadavek přezkoumání islandské ústavy.....	40
7.2 Zřízení Ústavního shromáždění.....	40
7.3 Tvorba návrhu nové ústavy.....	42
7.4 Předložení návrhu ústavy parlamentu.....	45
7.5 Všelidové hlasování o návrhu nové ústavy.....	46
7.6 Dílčí shrnutí kapitoly.....	47
8. VYŠETŘOVÁNÍ A SOUDNÍ PROCESY S VINÍKY.....	48
8.1 Ustanovení vyšetřovací komise.....	48

8.2 Neúčinný dohled nad bankovním sektorem.....	48
8.3 Soudní proces s expremiérem.....	49
8.4 Soudní procesy s bankéři.....	51
8.5 Dílčí shrnutí kapitoly.....	52
9. ZÁVĚR.....	53
10. SEZNAM LITERATURY A POUŽITÝCH ZDROJŮ.....	56
10.1 Použitá literatura.....	56
10.2 Články z periodického tisku.....	56
10.2 Použité internetové zdroje.....	56
11. RESUMÉ.....	67

1. ÚVOD

Vyspělá technika, moderní technologická a telekomunikační zařízení dokonale propojily svět. Transport osob a zboží, přesun výroby do ekonomicky výhodných lokalit, sociální sítě, dostupnost informací kdekoli na světě, kapitálová mobilita, takový je současný globalizovaný svět. Všechny tyto aspekty umožňují vytváření velkých společností, mezinárodních režimů a organizací. Propojování ekonomik a těsnější spolupráce umožňuje lepší hospodářské výsledky, brání vzniku válečných konfliktů mezi kooperujícími státy, ale nepříznivý vývoj v jakékoli zemi, se může nepříznivě odrazit v jiné části globalizovaného světa.

Finanční krize Spojených států z roku 2008 nezůstala problémem pouze této země, ale přelila se do dalších států. Island nezůstal stranou. Jeho banky po razantní expanzi do různých částí světa na počátku 21. století, byly vlivem globální ekonomické krize zasaženy natolik, že se ostrov na podzim roku 2008 ocitl na pokraji bankrotu. Následné události, které se odehrály na tomto ostrově, mne přivedly k vypracování bakalářské práce na téma „Islandská revoluce 2009 – 2011“.

Cílem mé práce je deskriptivní metodou popsat události, které proběhly na Islandu ve zmiňované době s přesahem do současnosti. V úvodu krátce nastíním historii této země a hospodářský rozvoj. Popis finanční a ekonomické krize bude jádrem další části této práce. Následně se pokusím popsat reakci obyvatel na krizové události a postihnout, jaké cíle si stanovili. Představím hlavní aktéry a připomenu, jakou významnou roli sehrála jednota národa, postavit se proti vypořádání náhrady za spořicí účet *Icesave*, britským a nizozemským střadatelům. Převratnému procesu tvorby nové ústavy, na jejímž vzniku měl možnost se podílet celý národ, se bude věnovat další část práce. Soudní procesy s viníky pádu bank uvedu v další kapitole. V závěru zhodnotím, zdali se podařilo naplnit cíle, které si stanovila islandská veřejnost, především v otázce revolučního postupu při návrhu nové ústavy.

Na samém počátku chci poznamenat, že termín „Islandská revoluce“ není v současné době v akademickém prostředí používán. Pro označení těchto událostí se ustálil pojem „Revoluce hrnců a pánví“ (*Kitchenware Revolution*) (Hlaváček 2012: 1)

nebo též „islandské protesty proti finanční krizi 2009-2011“ (*2009-2011 Icelandic financial crisis protests*) (Bernburg, 2012). Toto označení je odvozeno od přineseného kuchyňského nádobí, kterým protestující způsobovali rámus při demonstracích, proto je také někdy označována jako „Kuchyňská revoluce“. Pojem revoluce může být do jisté míry spojován také s levicovým myšlením, které považuje dané období za porážku elity politiků a bankéřů, islandským lidem (Hlaváček 2012: 1-2).

Popisované události se odehrály v nedávné době, a proto není průběh sociálně ekonomických a politických změn na Islandu dostatečně zdokumentován. Ve své práci jsem narážel na nedostatek relevantní literatury k tomuto tématu. Proto jsem vedle dostupné literatury, používal zdroje informací z databází Mezinárodního měnového fondu, Evropské unie, evropské databáze voleb, soudního dvoru ESVO, Islandské centrální banky, islandského parlamentu, ministerstva financí, úřadu předsedy vlády, Ústavodárné rady, politických stran, sociálních hnutí a speciálního vrchního soudu Landsdómur. Využil jsem také informace z novinových článků jak lokálních, tak i světových deníků. Cenné informace poskytly i sociální sítě, které napomohly dokreslit celkový obraz dění na ostrově.

2. HISTORIE ISLANDU

2.1 Osídlení ostrova

Island leží v Severním Atlantiku a tato poloha určovala, že život na tomto kusu pevniny sevřeného mořem a bičovaného chladným větrem, vyžaduje od svých prvních obyvatel velkou houževnatost a přizpůsobivost. Jeho odlehlost způsobila, že se stal jedním z posledních evropských ostrovů osídlených člověkem (Kadečková 2001: 13). Usadili se zde především Vikingové ke konci 9. století a kolem roku 930 založili nejstarší parlament na světě (Alting). Důvodem byla nutnost sjednocení práva, protože příchozí byli především z různých míst Norska a tím zamezit zmatku (Kadečková, 2001 str. 35). Vikingové byli velice zdatnými mořeplavci, kteří kromě Islandu objevili také Grónsko a přistáli i na americkém kontinentu. Z Islandu se vydávali i severním směrem k ostrovu Jan Mayen, k Špicberkům až do vod Bílého moře (Kadečková 2001: 64).

Obživu poskytovalo Islandřanům především zemědělství a chov dobytka. Po výrazném ochlazení ve 13. století, došlo k úbytku travnatých pastvin a tím snížení počtu stád ovcí a skotu. Obyvatelé se museli přizpůsobit novým podmínkám, jak si zajistit obživu. Svou pozornost obrátili k oceánu. Okolní moře byla a dodnes jsou bohatými lovišti. Rybolov se stal hlavním zdrojem obživy a ochrana rybolovných práv se stala nejdůležitější součástí života islandské společnosti (Parnell 2008: 28). V průběhu druhé poloviny 20. století Islandřané postupně několikrát rozšířili své rybolovné pásmo ze tří námořních mil po současných 200 mil¹ (Kadečková 2001: 251)

2.2 Získání samostatnosti

Samostatnost získal Island v průběhu 2. světové války v roce 1944. Dánsko, pod jehož korunu Island spadal, bylo v té době okupováno Německem (Jónsson 2009: 14). V celonárodním referendu se voliči vyjádřili pro zrušení unie s Dánskem (97,35%) a pro založení republiky se vyslovilo 95% voličů. Poslanci zvolili v tajné volbě prvního prezidenta Sveinna Bjornssona, který doposud zastával prozatímní

¹ K prvnímu rozšíření došlo z 3 na 4 námořní míle, r. 1958 na 12 n. mil, r. 1972 na 50 n. mil, r. 1975 na 200 n. mil (Kadečková, 2001 str. 251) (Parnell F., 2008 str. 28).

funkci hlavy státu. I když v Evropě probíhala II. světová válka, zaslal u této příležitosti dánský král Kristián X. blahopřejný telegram islandskému lidu k jeho vykročení na samostatné cestě (Kadečková 2001: 243).

Pro samostatnost ostrova jsou důležité i zdroje energie. Výroba elektrické energie je zajištěna dostatkem vodních toků. Hojně jsou využívány také geotermální zdroje, jak pro výrobu elektřiny, tak k vytápění budov. Po ropné krizi v 70. letech se zintenzivnilo využívání termální energie. Příkladem jsou rozsáhlé skleníky pro pěstování zeleniny a exotického ovoce, jako jsou banány. Horkých pramenů je na ostrově asi tisícovka. Nejznámější je Geysir, který dal název ostatním podobným vřídům na světě (Kadečková 2001: 256).

2.3 Liberalizace ekonomiky

Islandská ekonomika byla až do konce 80. let 20. století výrazným způsobem regulovaná státem, který měl pod svou kontrolou všechny důležité podniky a také bankovní sektor. Aby se mohl Island stát členem EHP, musel státem vlastněné podniky převést do soukromých rukou a musel své legislativní a regulační struktury přizpůsobit Evropským společenstvím. Privatizačnímu procesu předcházela liberalizace a deregulace trhu na konci 80. let minulého století. (Aliber 2011: 27).

V roce 1991 došlo s příchodem vlády na čele s premiérem Davidem Oddssonem ze strany Nezávislosti (Sjálfstæðisflokkurinn)² k radikální liberalizaci ekonomiky. Příkladem k liberálním krokům byl Oddsonovi americký ekonom Milton Friedman (Boyes 2009: 31-33). Důležité reformní kroky ve finančním sektoru umožnily volný tok kapitálu. V rámci užší mezinárodní spolupráce, se daňový systém přepracoval v souladu s daňovými systémy ostatních evropských zemí. Daně z příjmu fyzických osob se snížily z 49% na 35%, a právnických osob z 51% na 15% (Aliber 2011: 27-28). Došlo k racionalizaci a modernizaci rybářského sektoru. Prodej státních dluhopisů měl přinést zvýšení veřejných úspor, rozběhla se burza, zlepšilo se podnikatelské klima, liberalizace měla přinést Islandu ekonomický zázrak (Gissurarson, 2004).

² Tato strana též známá pod anglickým názvem Independence Party, vyhrála parlamentní volby 1991.

Privatizace trvala až do roku 2005 a bylo při tomto procesu do soukromých rukou převedeno 33 podniků. Mezi posledními významnými privatizovanými podniky byly dvě státní banky Landsbanki a Bunadarbanki, jejichž privatizace byla ukončena v roce 2003 (Aliber 2011: 27).

Privatizace bankovního sektoru neproběhla zcela standardním způsobem. Řadě zahraničních investorů nebylo umožněno se jí zúčastnit (Boyes 2009: 42). Banky byly privatizovány ve prospěch spřátelených osob, blízkých koaličním vládním stranám. Vzhledem k malému počtu obyvatel není překvapením existence neformálních kontaktů. Britský žurnalista Roger Boyes v této souvislosti připomíná označení skupiny, která měla vazby na premiéra Oddssona, názvem Octopus³. Při privatizaci Bunadarbanki připadla velká část této banky spřátelené skupině kolem strany Framsóknarflokkurinn (Pokroková strana) a Landsbanki přišla do rukou skupině, která měla blízký vztah k osobě premiéra Oddssona a straně Sjálfstæðisflokkurinn (Nezávislost) (Boyes 2009: 42-44). Banky byly vlastněny přes řadu společností a řada investorů v Bunadarbanki a Landsbanki neměly vůbec žádné předchozí zkušenosti v oblasti peněžnictví (Aliber 2011: 29-30). Vedle těchto seskupení na ostrově vyvíjela činnost finanční skupina SA Group, ve které se soustředili podnikatelé prosazující své zájmy proti skupině Octopus (Boyes 2009: 47-48).

2.4 Rychlý hospodářský růst

Na počátku 21. století zažíval Island prudký hospodářský rozvoj. Island prostřednictvím členství v EHP získal jednodušší přístup na nové trhy. Ekonomika ostrova zažívala příliv zahraničních investic (EEP, 2013). Vedle tradičního rybolovu se Island díky levné geotermální a vodní energii stal důležitým zpracovatelem hliníku. Vážným problémem reforem byla nedostatečná existence kontrolních mechanismů, které by daly státu nástroj, jak zasáhnout v případě zneužití liberálních pravidel soukromými subjekty při podnikání. Na Islandu došlo k úzkým vazbám mezi podnikatelskou sférou a politickými elitami a islandský finanční regulační úřad

³ Octopus (chobotnice) skupina vlivných obchodníků a podnikatelů na Islandu.

Fjármáleftirlitið (FME) neplnil řádně kontrolní povinnosti v souladu se svou úlohou regulátora. (Boyes 2009: 121).

V konkurenčním prostředí se snažily banky získat co nejvíce klientů. Poskytovaly úvěry a hypotéky za velice výhodných podmínek. Díky vysokému hodnocení ze strany ratingových agentur, velice úspěšně pronikaly na zahraniční finanční trhy. Kromě domácího trhu, prostřednictvím sítí poboček a dceřiných společností, se jim podařilo získat v zahraničí řadu klientů (Aliber 2011:31). Landsbanki například získala ve Velké Británii a Nizozemí více než 340 000 zákazníků, kteří vložili na její výhodně úrokovaný spořicí účet Icesave své prostředky (Osborne, 2008).

V roce 2000 nepřesahovala aktiva peněžních ústavů HDP Islandu. Po dokončené privatizaci bank, se začal tento sektor výrazně rozvíjet. Jak již bylo poznamenáno, neomezovaly banky svou činnost jen na domácí trh, ale s jejich rozvíjející se expanzí v zahraničí, narůstala i hodnota jejich aktiv a pasiv. Největší boom investic byl zaznamenán v letech 2003 až 2006 a aktiva bank dosáhla v roce 2008 jedenácti násobku HDP (Aliber 2011: 31).

2.5 Shrnutí kapitoly

Island byl až do poloviny dvacátého století především agrární zemí. Hospodářský rozvoj přichází až po II. světové válce a do konce 80. let je islandská ekonomika výrazně regulovaná státem. S příchodem liberalizace a deregulace trhu proběhla privatizace většiny státem vlastněných podniků.

Tento proces byl ovlivňován blízkými vztahy mezi politiky a podnikateli. Na ostrově kde žije pouze 320 tisíc obyvatel nelze se takovým vazbám divit. Otázkou zůstalo, zdali tyto vazby neumožnily získání majetku za výhodnějších podmínek, než by bylo možné ho získat za standardních podmínek.

Důležitým milníkem byl prudký rozvoj bankovního sektoru, který se neomezoval jen na vnitřní trh, ale expandoval do zahraničí, kde rozvíjel své aktivity. Již v této době centrální banka a finanční regulační úřad nebyly schopny plně provádět svou kontrolní činnost nad bankami.

3. FINANČNÍ KRIZE

3.1 Zhroucení bank

Zhroucení americké banky Lehman Brothers v září 2008 se stalo spouštěčem vlny nedůvěry a skepse na světových trzích. Tyto události byly příčinou zmrazení mezibankovních půjček na mezinárodní finanční scéně. V pondělí dne 29. září 2008 prostřednictvím úřadu pro finanční dohled (FME) islandská vláda převzala 75% podíl banky Glitnir za 600 miliónů euro (Anderson, 2008). Počátkem října se s neschopností plnit své závazky ocitla také Landsbanki. Centrální islandská banka (CBI) nemohla dost dobře jednat jako věřitel záchrany bank, protože jí k tomu chyběl potřebný objem hotovosti a nebylo možné získat mezibankovní úvěr (Aliber 2011: 32) Ve Velké Británii finanční regulátor (FSA) navrhl islandské straně přesunutí Icesave (pobočka Landsbanki) pod britskou správu. Islandská strana měla v tomto směru poskytnout částku 200 miliónů liber jako záruku. V pondělí 6. října 2008 Centrální islandská banka však neposkytla Landsbanki úvěr a tím zmařila návrh britské strany. V úterý 7. října přešla podle zákonů přijatých Islandským parlamentem pod nucenou správu státu také Landsbanki (FME, 2008).

Management Landsbanki byl propuštěn. Icesave přestal vyplácet vklady svých klientů v zahraničí a islandská burza přestala obchodovat s akciemi domácích bank. Vláda a centrální banka na Islandu tvrdila, že se tímto krokem chce soustředit na bezproblémový chod místních bank. Britská strana si to vysvětlila jako plán, kdy Island vyvede peníze z Icesave na záchranu domácího trhu. Britský ministr Darling uvedl, že Islandčané nemají v úmyslu vyplatit vklady britských klientů Icesave a proto vláda zmrazila účty islandských bank na svém území (Boyes 2009: 173). K tomuto kroku posloužil protiteroristický zákon. Na seznamu teroristů, kde figuroval Usáma bin Ládín nebo hnutí Taliban, se objevila Landsbanki a také Kaupthing Bank. Dceřiným společností Singer & Friedlander, které patřily Kaupthing byly také zmrazeny všechny aktiva. Následně se dne 9. října dostává na Islandu do správy i Kaupthing (Aliber 2011: 38).

Celková aktiva těchto bank (Glitnir, Landsbanki, Kaupthing), včetně jejich zahraničních dceřiných společností byla 176 miliard dolarů, tj. 11 krát vyšší než HDP Islandu v roce 2007 (16 miliard dolarů). Celkové závazky těchto bank činily 166 miliard dolarů (Aliber 2011: 243). Následoval odchod investorů a střadatelů. Ekonomika ostrova se v té chvíli ocitla na pokraji chaosu (Kubeš 2008: 2).

3.2 Vyjednávání pomoci

Islandská ekonomika potřebovala finanční pomoc. Vláda se obrátila na MMF a začala připravovat plán, který by umožnil získat zdroje k odvrácení státního bankrotu. Prostředky k záchraně hledala i u dalších zemí a Dánsko s Norskem pomoc přislíbily. Tým islandských úředníků jednal i v Rusku o možné několika miliardové půjčky (Valdimarsson, 2008).

V polovině října 2008 islandská a britská vláda udělaly pokrok v jednáních o způsobu vyplácení britských klientů Icesave. Problémy řešení tohoto spořicího účtu uvedu v další kapitole. V následujících dnech začalo vyjednávání s Mezinárodním měnovým fondem o stabilizační půjčce. Získání zdrojů bylo nutné pro záchranu islandské ekonomiky. Země se s MMF dohodla, že k získání půjčky sestaví hospodářský program, který obnoví důvěru v jeho bankovní systém, stabilizuje kurz koruny a jehož cílem bude docílit střednědobé fiskální konsolidace po pádu bankovního sektoru (IMF, 2008b).

Island následně takový program k obnovení důvěry v jeho hospodářské a finanční oblasti vypracoval a předal MMF. Ten na základě získaných údajů ve své zprávě č. 08/256 konstatoval, že předloží ke schválení výkonné radě MMF návrh půjčky ve výši 2,1 miliard dolarů (IMF, 2008b). Výkonná rada MMF schválila tuto půjčku dne 19. listopadu 2008 (Stempel, 2008). Úvěr byl poskytnut na podporu akčního plánu islandské vlády. Hlavním cílem bylo stabilizovat ekonomiku a obnovit důvěru v islandské hospodářství (Seðlabanki, 2008).

V dalším období vláda musela provést sérii reforem, ke kterým se zavázala. MMF svou půjčku podmiňoval dojednanými kritérii a kladl velký důraz na zajištění stabilizace Islandské koruny, konsolidaci fiskální politiky státu a obnovu řádně fungujícího finančního systému tak, aby se co nejdříve obnovila důvěra islandského finančního sektoru na mezinárodní scéně. Čerpání prostředků bylo rozděleno do několika splátkových období. Jednotlivé sumy měly směřovat na ostrov v souvislosti s plněním dohodnutých kritérií (IMF, 2008a).

Islandská vláda také ujistila, že dostojí všem mezinárodním závazkům. Britská strana na to reagovala tím, že přestala blokovat majetek a peníze islandských bank, které se před tím ocitly na seznamu teroristů. Island obdržel od MMF okamžitou půjčku 870 milionů dolarů a další měly následovat v osmi splátkách do celkové výše 2,1 miliard dolarů (Anderson, 2008). Po těchto krocích Evropská centrální banka začala znovu zaznamenávat kurz islandské měny (Ibison, 2008).

V listopadu 2008 na základě ujednání s Mezinárodním měnovým fondem, se islandská vláda zavázala objasnit, co bylo původem finanční krize. Úkolem byl pověřen Kaarlo Jännäri. Ve svých analýzách došel k závěru, že příčiny zhroutení bankovního systému jsou výsledkem kombinace několika faktorů: špatného bankovníctví, špatné politiky a smůly. Majitelé bank a jejich manažeři přijali politiku rychlého růstu, který byl založen na agresivní metodě kreditního financování ve formě laciných finančních zdrojů v zahraničních měnách. Závažným problémem byla skutečnost, že se na Islandu ukázal dohled nad finančním trhem zcela nefunkční. Kompetence centrální banky (Sedlabanki) byly omezené a nedostával se uspokojivý počet finančních expertů. Jännäri ve svých doporučeních dále předpokládal, že se Island stane členem EU, proto navrhoval pozorně sledovat vývoj v rámci EU. Apeloval, aby se Island aktivně zapojil do mezinárodní spolupráce v oblasti finanční regulace a bankovního dohledu. Podotýkal, že úvěrová rizika se sníží stanovením přísnějších pravidel a prováděním více kontrol. Centrální banku a finanční regulační úřad doporučoval sloučit pod jednu správu (Jännäri, 2009).

3.3 Hledání viníků

V prosinci 2008 Islandský parlament zákonem II. 142/2008 ustanovil zvláštní vyšetřovací komise (SIC)⁴. Poradkyní komise byla Eva Joly, která měla zkušenosti s vyšetřováním korupcí ve Francii a Velké Británii (Polák, 2011). Úkolem komise bylo prošetřit a analyzovat procesy, které vedly ke kolapsu tří hlavních islandských bank. Komise vyslýchala řadu politiků, bankéřů a dalších aktérů, jejichž činnost měla souvislost s bankrotem bank. Členy komise byli soudce Nejvyššího soudu Paul Hreinsson, ombudsman Tryggvi Gunnarsson a Sheila Benediktsdóttir z univerzity Yale (Alþingi, 2012).

Vláda premiéra G. Harrdeho odmítala odpovědnost za situaci, v níž se ocitla země po zhroucení islandských bank a celého bankovního sektoru. Přesto se většina obyvatel, podle ankety islandského deníku *Fréttablaðið*, v listopadu 2008 vyjádřila kladně k uskutečnění předčasných parlamentních voleb. Téměř 64 procent účastníků průzkumu souhlasila s tím, aby se volby konaly na jaře příštího roku. 29 procent upřednostňovalo volby v řádném termínu tj. v roce 2011. V pondělí 24. listopadu opozice v parlamentu doporučila návrh na hlasování o nedůvěře vlády a tím vyvolání předčasných voleb. Návrh byl většinou zamítnut, protože vládnoucí koalice strany *Sjálfstæðisflokkurinn* (Strana nezávislosti) a sociálně demokratické strany *Samfylkingin* (Aliance) měla v parlamentu většinu křesel (43 z 63) (People's Daily, 2008).

Mezinárodní měnový fond kontroloval situaci na Islandu. Vyslal na ostrov tým, který zkoumal, jestli Island pracuje na úkolech, na jejichž plnění se domluvil MMF. Ty se týkaly restrukturalizace finančního sektoru a stabilizace měny. Zpráva kontrolního týmu potvrdila, že na dohodnutých cílech vláda intenzivně pracuje a Island má nejhorší období za sebou. Půjčka od MMF je využívána k nezbytným krokům vedoucím ke stabilizaci finančního systému a k oživení hospodářství této země (PMO, 2008).

⁴ SIC – Special Investigation Commission.

3.4 Dílčí shrnutí kapitoly

Po pádu tří největších bank na Islandu, britská strana použila protiteroristický zákon a zmrazila aktiva islandských bank na svém území v obavě, že islandská strana nechce uhradit vklady britských a nizozemských střadatelů spořicího účtu Icesave. Britští a nizozemští vkladatelé byli svými vládami odškodněni. Island následně přislíbil uhrazení nákladů, které britská a nizozemská strana vynaložila při vyplacení vkladů klientů Icesave. Vyrovnání veškerých pohledávek vůči zahraničním věřitelům byla jedna z podmínek půjčky MMF.

Pro reformu hospodářství byly finanční prostředky od MMF klíčové. Realizace půjčky byla ale vázaná provedením řady reforem v bankovním sektoru tak, aby se obnovila jeho důvěra na mezinárodní scéně. K pochopení příčin a souvislostí, které vedly k finanční krizi, byla proto parlamentem ustanovena speciální komise. Její závěry měly napomoci k vypátrání viníků a při rekonstrukci finančního odvětví.

4. DEMONSTRACE

4.1 První protesty

Zvyšování cen a inflace vedlo již v létě 2008 ke klesající kupní síle obyvatel. Předpoklad nárůstu inflace se s propuknutí ekonomické krize na podzim téhož roku jen potvrdil (Aliber 2011: 47). Navíc hospodářská krize přinášela další jevy, jako hrozba ztráty zaměstnání, splácení hypoték, úvěrů. Po převzetí tří hlavních bank na podzim 2008, musela vláda následně přistoupit k nepopulárním krokům ve fiskální politice, které představovaly ohrožení výdajů v sociální oblasti (Telegraph, 2008).

Impulzem k prvním projevům nespokojenosti obyvatel byl emotivní projev předsedy vlády Geir Haardeho v televizním vystoupení dne 6. října 2008, kde občanům sdělil, v jaké situaci se nalézá země po kolapsu bank (Polák, 2011). Lidé si do této chvíle nepřipouštěli, že by se jejich země měla ocitnout na pokraji bankrotu. Podle průzkumu indexu lidského rozvoje (HDI)⁵ byl Island označen za nejlepší místo pro život na zemi (UNDP, 2008).

Umělec a kytarista Hordur Thorfason byl první osobou, která se objevila po televizním projevu G. Haardeho na náměstí Austurvöllur v hlavním městě Reykjavíku. Na tomto místě se nalézá islandský parlament (Alþingi), před kterým stál a kladl otázky přicházejícím zákonodárcům a domáhal se vysvětlení nad nastalou situací (Polák, 2011).

Ztráta zaměstnání, propad národní měny, další zvyšování cen, zprávy o protiteroristických zákonech použitých britskou stranou, problémy kolem vyrovnání dluhu účtu Icesave vyvolávaly v lidech řadu pochybností o správném postupu vlády řešit tyto otázky. Lidé se začali scházet před parlamentem na náměstí Austurvöllur a přidali se k Horduru Thorfasonovi. Požadovali vyšetření událostí, které vedly k pádu bank (Kubeš 2008: 2-3).

⁵ HDI – (Human development index) - vyjádření kvality lidského života, za pomoci porovnání údajů o chudobě, gramotnosti, vzdělání, střední délky života, porodnosti a dalších faktorů, který vypracovává OSN.

Zpočátku protesty nebyly výrazné, jednalo se o shromáždění, kde lidé probírali situaci, do které se dostala země. Hordur Thorfason kromě hry na kytaru na těchto akcích, oslovoval shromážděné, moderoval tato setkání a umožnil promluvit účastníkům prostřednictvím mikrofону k ostatním spoluobčanům. Sám neměl žádné politické ambice, ale jako umělec pocíťoval, že by měl promluvit a poukázat na špatnosti, které se dějí ve společnosti. Podle jeho přesvědčení, když selže vláda, je účelem umělce vyslovit kritiku na adresu autority (Henley, 2008).

4.2 Hnutí Hlas lidu

Kolem umělce Hordura Thorfasona se vytvořilo hnutí *Raddir Fólksins* (Hlas lidu) (Sigmundsdóttir, 2009). V diskuzích shromážděných lidí se promítaly otázky, které nejvíce tížily společnost po krachu islandských bank. Znepokojení vyvolávala skutečnost, že několik jedinců, zastávajících významné funkce, dokázalo zapříčinit pád bankovního systému a zadlužení země. S následky by se měla země potýkat po několik dalších generací. V průběhu následujících týdnů protestující zformulovali své myšlenky do těchto požadavků (DeWald, 2012):

1. Okamžité odstoupení současné vlády.
2. Rezignace představenstva Islandské centrální banky.
3. Odstoupení finančního regulačního úřadu.
4. Nové volby

Původně se setkání pořádala každou sobotu za účasti desítek až stovek lidí. Protože jejich požadavky nebyly vyslyšeny, postupně se do akcí zapojovalo stále více lidí. Na protestní shromáždění si účastníci donesli kuchyňské nádobí, se kterým dělali velký hluk, tak aby je bylo slyšet. Tak začala tzv. *Revoluce hrnců a pánví* nebo také tzv. *Kuchyňská revoluce*. Do tohoto rámusu provolávali hesla, v nichž se domáhali svých požadavků (Jónsson 2009: 203-4). Než však byly požadavky demonstrantů vyslyšeny, trvaly tyto akce několik měsíců.

Použitím protiteroristického zákona Velkou Británií proti islandským bankám přivedlo v říjnu 2008 hnutí *InDefence* ke kampani „Islandané nejsou teroristé“. Ve svém pozdějším vyjádření toto hnutí uvedlo, že se podařilo shromáždit 83000 podpisů proti použití protiteroristického zákona britskou stranou (IceNews, 2009). Sociální sítě především Facebook a Twitter, kde mělo svůj účet vytvořena řada protestujících, dávaly prostor k šíření informací a zpráv což přispělo k snadnější organizaci protestních shromáždění a dalšímu vývoji situace na ostrově (InDefence, 2008).

Politici v reakci na probíhající demonstrace argumentovali tvrzením, že se jejich země stala obětí ekonomické recese. Vláda G. Haardeho svými výroky stále popírala jakoukoliv zodpovědnost a dávala vinu za pád bank a vzniklou špatnou situaci pouze bankéřům. Zamezit protestům se takovouto argumentací vládě nepodařilo, ale naopak protesty začaly sílit. (Jónsson 2009: 203).

4.3 Protestují tisíce lidí

V průběhu listopadu se sobotních demonstrací účastnily již tisíce lidí. Na náměstí se objevilo pódium a u mikrofonu se střídala celá řada veřejných osobností. Vystoupil zde islandský spisovatel a básník Einar Mar Gudmundsson, spisovatelka Ragnheiður Gestsdóttir, novinářka Sigurbjörg Árnadóttir a další osoby, které vyjádřili svou podporu účastníkům v jejich požadavcích. Na přinesených transparentech byly nápisy požadující odchod vlády, odstoupení Oddssona z pozice šéfa centrální banky, nespokojenost s korupcí. Svůj nesouhlas s reformami vlády a své požadavky projevovali hlasitým křikem. Budova parlamentu byla zasypána donesenými rajčaty a vejci. Policie se snažila zabránit účastníkům v takovýchto projevech nesouhlasu. Demonstrující se dostali i na střechu parlamentu a vyvěsili tam svou vlajku (Fréttabladid, 2008a).

Policie při zásazích proti demonstrantům použila v listopadu obušky a pepřový sprej. Tímto způsobem zakročila proti radikálnější části protestujících. U zraněných musela asistovat zdravotnická služba (Fréttabladid, 2008b). Na náměstí a v přilehlých ulicích byly slyšet nadávky na chamtivost politiků, neoliberalismus, lidé tloukli tradičně do přineseného nádobí, troubili na trumpety, vuvuzely, přinesli si i bubny a

řehtačky. Politici na jejich protesty nereagovali a tak se protestní mítinky začaly konat i mimo soboty. V pondělí 8. prosince pronikla skupina demonstrantů do parlamentu. Střetla se zde s ochrannou službou a policií. Z balkónu křičeli na politiky. Několik lidí bylo zatčeno a předvedeno na policejní stanici. Po této události předseda parlamentu Sturla Bodvarsson sdělil, že shromáždění poslanců bylo tímto projevem protestujících velice znepokojeno (Fréttabladid, 2008c; Sotnyk, 2008).

Následující dvě soboty protesty nebyly tak bouřlivé jako předchozí. Na webových stránkách hnutí *Hlas lidu* jeho předseda Hordur Thorfarson vybízel k demonstracím bez násilí. Protestující měli následující sobotu 13. prosince začít demonstraci sedmnáctiminutovým tichem (Thorfason, 2008). Každá minuta měla představovat jeden rok, kdy je strana Nezávislosti (Sjálfstæðisflokkurinn) u moci. Mezi jinými řečníky Hordur Thorfason při svém projevu k účastníkům zmínil, že korupce na Islandu je velice rozsáhlá a je vyšetřována těmi lidmi, kteří se na ni podíleli. Mezi účastníky se objevily rudé prapory a byl slyšet i zpěv internacionály (iReport, 2008).

Několik radikálních demonstrantů se pokusilo poslední den v roce 2008 narušit vysílání domácí televize. Jednalo se o TV speciál, kde politici hodnotili úspěchy v uplynulém roce. Demonstranti se již tradičně pokusili nejprve kuchyňským nádobím, bubny, petardami, křikem, vysílání narušit. Protože takové jednání nemělo vliv na TV vysílání, zničili radikální protestující kabely, které propojovaly přenosový vůz s hotelem, kde vysílání probíhalo a přerušili vysílaný pořad (nvdatabase, 2009).

4.4 Vystupňování protivládních protestů

Po krátkém období vánočního klidu, protivládní protesty znovu propukly. Lidé opět doneseným nádobím dělali rámus a znovu provolávali hesla, v nichž znovu opakovali své požadavky: odchod vlády, odchod šéfa CBI, odchod vedení FME a konání nových voleb (Jónsson 2009: 203). Demonstrace se následně opět staly běžnou kulisou kdysi klidných ulic Reykjavíku. Někteří poslanci strany Aliance (*Samfylkingin*) se vyslovili k opuštění vládní koalice. To se však nestalo a spolupráce koaličních stran pokračovala dále (Valdimarsson, 2009).

V důsledku neochoty politiků reagovat na výzvy protestujících, se začal tlak demonstrantů stupňovat. Dne 20. ledna 2009 se shromáždily tisíce lidí před parlamentem. Opět byl slyšet pořádný rámus z přineseného nádobí a demonstrující chtěli narušit jednání parlamentu. Na budovu se sesypaly desítky vajec ale i kameny. Došlo k rozbití několika oken (Рамблер, 2009) (Roddy, 2009). Policie zasáhla proti protestujícím obušky a pepřovým sprejem a několik demonstrantů zatkla (Trevelyan, 2009). I přes zásah policie, zůstaly protestující na náměstí před parlamentem, rozdělali si oheň a pokračovali v protestech. Byli odhodláni zůstat na místě, dokud nebudou splněny jejich požadavky. Následující den obklopili služební vůz premiéra Geira Haardeho. Házely na něj vejce, sněhové koule, tloukli do auta (Трыба, 2009) (Reuters, 2009c). Někteří zahraniční zpravodajové ve svých relacích informovali o situaci na Islandu jako o stavu, kdy se protesty už stávají běžnou událostí života na ostrově. (BBC, 2009).

Rozhodnutí protestujících dosáhnout svých požadavků v následujících dnech neutichalo. Po zkušenostech, kdy došlo k řadě zranění v předchozích protestech, islandská policie přistoupila opět k použití slzného plynu proti radikálním demonstrantům a zatýkání. Protestní shromáždění však neutichly, ale pokračovaly po celý týden. Hnutí *Ráddir Fólksins* (Hlas lidu) vybízelo na demonstracích, ale i na svých webových stránkách občany, aby se v těchto těžkých dnech vyhýbali násilí. Připomínalo, že policie není nepřítel, lidé by měli držet při sobě a zaměřit svou energii na vybudování nového Islandu (Raddirfólksins, 2009b).

Demonstrace probíhaly již několik měsíců, ale lidé nepolevovali ve svém úsilí prosadit požadavky týkajících se odstoupení vlády, vedení centrální banky, finančního regulačního úřadu a konání předčasných voleb (nvdatabase, 2009). Dne 23. ledna 2009 Geir Haarde ve svém prohlášení uvedl, že bude muset podstoupit operaci zhoubného nádoru v zahraničí. Vzhledem k těmto okolnostem se rozhodl, že nebude kandidovat na předsedu strany Nezávislosti. Dále oznámil, že předsednictvo strany bude o víkendu (24. 2. – 25. 2. 2009) jednat s koaličním partnerem o předčasných volbách. Do té doby bude vláda pracovat na plnění úkolů, které jsou důležité pro záchranu domácností a podniků (McLaughlin, 2009; Forsætisráðuneytið, 2009b).

4.5 Demise Haardeho vlády

Následná protivládní demonstrace v sobotu 24. ledna přivedla před parlament tisíce účastníků. Setkání demonstrovalo jednotu a sílu zúčastněných prosadit své požadavky a organizovat tyto akce do té doby, než budou splněny. Promluvili nejen Hordur Thorfasson, ale i novináři Magnus Bjorn Olafsson, Hildur Helga Sigurdardottir, politoložka Jakobina Ingunn Olafsdottir a mnoho dalších. Všichni se shodli v jednom bodě, že národ nemůže trpět nekompetentní vládou ani o den déle (IceNews, 2009d). Protesty se konaly také v jiných městech. Webové stránky *Hlasy lidu* informovaly o těchto akcích a připomínaly, že cílem hnutí je organizování pokojných demonstrací (Raddirfólksins, 2009a).

Koaliční vláda sociálně demokratické Aliance (Samfylkingin) a strany Nezávislosti (Sjálfstæðisflokkurinn) se v těchto dnech nedokázaly už dále shodnout na dalších krocích společného vládnutí. V pondělí 26. ledna se premiér Haarde setkal s prezidentem O. Grímssonem a podal demisi vlády a odstoupilo vedení finančního regulačního úřadu (Forsætisráðuneytið, 2009d).

4.6 Dílčí shrnutí kapitoly

Pro prosazení svých požadavků prokázali obyvatelé nebyvalou vytrvalost. Jejich cíl – demise vlády, odvolání vedení Finančního regulačního úřadu a předčasné volby se podařilo po několika měsících protestů dotáhnout do konce. Jediný záměr, který se doposud nepodařilo demonstrovat, bylo odvolání šéfa Centrální banky Oddssona. Lidé však v následujících týdnech na obnovených protestních akcích potvrdili, že jsou odhodláni dosáhnout splnění i tohoto cíle.

Uskutečnění záměrů nebylo snadné. Na počáteční sobotní protesty politici nereagovali, a proto tlak demonstrantů od listopadu zesílil ve shromáždění tisíce lidí, kteří dávali o sobě hlasitě vědět. Významnou roli v tomto procesu sehrály sociální sítě, které významným způsobem napomohly k předávání a sdílení informací a ke koordinaci při protivládních demonstracích.

5. PŘEDČASNÉ VOLBY

5.1 Přejídná vláda

Po pádu Haardeho vlády, sestavila přechodnou vládu do předčasných voleb sociálně demokratická strana *Samfylkingin* (Aliance) a levicové hnutí *Vinstrihreyfingin-grænt framboð* (Levicové hnutí zelených). Protivládní demonstrace organizované hnutím *Hlas lidu* ukončilo prozatím své protesty, i když nebyly splněny všechny jejich požadavky. Jak ale uvedl Hordur Thorfasson, vrátí se v únoru demonstranti do ulic a budou požadovat splnění posledního požadavku, odstoupení Oddssona z pozice guvernéra centrální banky (nvdatabase, 2009).

Premiérského úřadu se ujala 1. února 2009 Johanna Sigurdardottir ze strany Spojenectví, která měla bohatou zkušenost s prací v odborech a v islandském parlamentu. Jako poslankyně působila na půdě parlamentu více než 30 let (Jónsson 2002: 204). Premiérka byla vůbec první ženou v této funkci a měla dovést zemi do předčasných parlamentních voleb naplánovaných na 25. dubna téhož roku (Forsætisráðuneytið, 2009a).

Slíbila, že odvolá celé vedení Islandské centrální banky i s jejím guvernérem Davidem Oddssonem. Dne 2. února zaslala radě CBI dopis, v němž požadovala rezignaci na vedoucích postech centrální banky (Centrální banka) (Jónsson 2009: 204). Oddsson se své pozice guvernéra odmítl vzdát. V následujících dnech premiérka Jóhanna Sigurdardottir představila parlamentu návrh právních předpisů, který by umožnil provést změny na nejvyšších postech CBI (Forsætisráðuneytið, 2009e)

Demonstrace se opět vrátily do ulic Reykjavíku. Nyní se odehrávaly především před budovou centrální banky. Lidé používali přineseného nádobí a rámusem a výkřiky požadovali odstoupení guvernéra z čela CBI. V Oddssonovi viděla velká část islandské společnosti jednoho z hlavních viníků, kteří měli výrazný podíl na krachu islandských bank. Protestující cítili, že systém napomáhá více zájmovým skupinám napojených na politiky, než zájmům celé společnosti.

Na konci února prošel parlamentem zákon o reformě centrální banky. Hlavní změny se týkaly administrativních struktur, posílení odbornosti a zvýšení důvěry v islandský finanční systém (Forsætisráðuneytið, 2009f) (Jónsson 2009: 204). Oddsson na svou funkci rezignoval 26. února. Tím byl naplněn další požadavek protestujících (nvdatabase, 2009).

Levicově orientované strany v té době zažívají růst popularity mezi občany. *Vinstrihreyfingin-grænt framboð* (Levicové hnutí zelených) přichází s myšlenkou, že nový systém, Nový Island musí být postaven na solidním a trvalém blahobytu pro všechny. Toto hnutí přichází s myšlenkou, že by v parlamentu měly zasednout individuálně zvolení jednotlivci a ne pouze členové politických stran. Dosavadní praxe určuje, že do parlamentu jsou voleni zástupci na kandidátních listinách politických stran (IceNews, 2009f).

Vláda v této době přistoupila k řadě kroků vedoucích ke stabilizaci ekonomiky. Potvrdila odhodlanost držet se programu MMF, na kterém se dohodla předchozí vláda. V březnu 2009 navštívili členové MMF Island, aby zde projednali výsledky programu hospodářské obnovy. Na základě těchto kontrol MMF postupně uvolňoval částky z dohodnuté půjčky (Forsætisráðuneytið, 2009g).

Premiérka Johanna Sigurdardottir (Aliance) rovněž uvedla, že nejlepší možnou volbou pro Island je jeho vstup do Evropské unie a přijetí jeho měny. S touto možností však nesouhlasil její koaliční partner. *Vinstrihreyfingin-grænt framboð*. Nakonec se obě strany domluvily, že by měl případnou přihlášku do EU posoudit zvláštní parlamentní výbor a následně výsledky jeho přezkoumání předloženy parlamentu ke schválení. Tyto kroky ovšem těžce nesla opozice a kritizovala vládu za toto rozhodnutí. Rovněž připomínala, že se její rozhodnutí dotýkají přírodních zdrojů Islandu, hlavně otázky rybolovu, který je citlivě vnímán s otázkou národní suverenity. Kabinet premiérky Johanna Sigurdardottir přesto začal činit první legislativní kroky vedoucí ke členství v EU a slíbil, že země nevstoupí do tohoto společenství bez národního referenda (Samfylkingin, 2009).

5.2 Předčasné parlamentní volby 2009

25. dubna 2009 se konaly na Islandu předčasné volby do parlamentu (Altingi). Poprvé v historii ostrova vyhrála volby levice. Sociálně demokratická strana *Samfylkingin* (Aliance) získala 20 křesel a koaliční partner *Vinstrihreyfingin-grænt framboð* (Levicové hnutí) 14 mandátů. Spolu tyto strany dosáhly nadpoloviční většiny 34 poslanců z 63 v parlamentu a shodli se na pokračující vládní koalici (Hlaváček 2012: 4)

Sjálfstæðisflokkurinn (Strana nezávislosti) zaznamenala u voličů hluboký propad a získala o 13% méně hlasů než v posledních volbách v roce 2007. Tato prohra ji odsunula do opozice (Jónsson 2009: 204). Neúspěšně skončila *Frjáslýndi Flokkurinn* (Liberální strana), která se do parlamentu nedostala vůbec (nvdatabase, 2009).

V parlamentu se po volbách objevilo nově vzniklé *Borgarahreyfingin* (Občanské hnutí), které získalo 7,2% hlasů. V poslaneckých lavicích zasedli čtyři její představitelé. Hnutí se zformovalo ze širokých vrstev obyvatel, několik týdnů před volbami, v reakci na finanční krizi. *Vratme lidi do parlamentu*, bylo heslem tohoto hnutí. Za cíl si kladlo prosadit vyšetření příčin krize, viníky potrestat a prosadit nezbytné změny, které by předešly případným krizím (Magnusson, 2009).

Tabulka č. 1 Výsledky parlamentních voleb 2009

Politické strany (Parlament – 63 křesel)	Hlasy %	Počet křesel
<i>Samfylkingin</i> – (Aliance)	29,8	20
<i>Sjálfstæðisflokkurinn</i> - (Strana nezávislosti)	23,7	16
<i>Vinstrihreyfingin-grænt framboð</i> - (Levicové hnutí zelených)	21,7	14
<i>Framsóknarflokkurinn</i> - (Pokroková strana)	14,8	9
<i>Borgarahreyfingin</i> - (Občanské hnutí)	7,2	4
<i>Frjáslýndi Flokkurinn</i> - (Liberální strana)	2,2	-

Zdroj: (EED, 2012)

Vládní koalice sociálnědemokratické Aliance a Levicového hnutí zelených, která dovedla zemi k předčasným volbám, vytvořila na základě volebních výsledků opět společnou vládu. Předsedové těchto stran představili ve svém prohlášení ambice a cíle, kterých chtějí dosáhnout. Premiérka označila volby za velké vítězství levice a připomněla, že lidé svou podporou sociální demokracie dávají souhlas se vstupem do EU. Obě politické strany se dohodly, že národ určí, zda Island přistoupí k Evropské unii. Než se tak stane, parlament rozhodne o přístupových jednáních (Forsætisráðuneytið, 2009h)

Ve vládním prohlášení se dále uvádělo, že konstruktivní spolupráce v předchozí koaliční vládě dala základ pro novou vládu, která bude usilovat o zajištění sociální a hospodářské stability. Velký důraz kladla na ekonomické záležitosti, na to jak zajistit fiskální rovnováhu, jak pokračovat v obnově finančního systému, na posílení pravomocí úřadu pro finanční dohled (FME). Dále uvedla, že vláda bude usilovat o účinné vyšetřování hospodářské trestné činnosti, protože spravedlnost a poctivost a přehodnocení materialistických hodnot jsou předpokladem sociální soudržnosti společnosti v budoucnosti. Na jarním zasedání parlamentu bude předložen návrh o přistoupení země k EU. Konečné rozhodnutí o tomto kroku bude v rukách islandského lidu, který rozhodne v referendu (PMO, 2009).

5.3 Dílčí shrnutí kapitoly

Nesouhlas lidí s vládou premiéra G. Haardeho vyvrcholil předčasnými volbami. Výsledky potvrdily posun voličské základny k levici (viz tabulka č. 1). Mezi významné aktéry „Revoluce hrnců a pánví“, lze označit islandskou veřejnost, která měla velký vliv na pád vlády. Nově vzniklé hnutí *Borgarahreyfingin* dokázalo získat poslanecké mandáty v parlamentu. Dalšími významnými aktéry se stali ti jedinci, kteří si dokázali udržet své významné funkce a posty z působení v předchozí vládě. Nynější předsedkyně vlády Jóhanna Sigurðardóttir vedla v předchozí vládě ministerstvo sociálních věcí. Steingrímur J. Sigfússon, ministr rybolovu a zemědělství, měl také zkušenosti s ministerským postem z minulých let. Ministr zahraničních věcí a zahraničního obchodu Össur Skarphéðinsson, byl v 90. letech ministrem životního

prostředí a v Harrdeho vládě vykonával post ministra pro severskou spolupráci (Hlaváček 2012: 2-4).

Nováčka ve vládě představovalo sice Levicové hnutí zelených, které ovšem nepředstavovalo výraznou změnu na politické scéně. Její zástupci byli již v minulosti členy parlamentu. Situace tak připomínala obvyklé střídání držitelů moci (Hlaváček 2012: 3-5). Po volbách tak výrazně posílily (*Samfylkingin*) (sociálně demokratická Aliance) a *Vinstrihreyfingin-grænt framboð* (Levicové hnutí zelených). Propad u voličů zaznamenali *Sjálfstæðisflokkurinn*, *Framsóknarflokkurinn* a *Frjálslyndi Flokkurinn*. Post prezidenta si podržel Ólafur Ragnar Grímsson, který byl následně v roce 2012 znovu zvolen do úřadu a který prezidentský úřad vykonává od roku 1996. Na přelomu 80. a 90. let vykonával funkci ministra financí. (Hlaváček 2012: 3).

6. VYPOŘÁDÁNÍ ICESAVE

6.1 Protesty obyvatel proti náhradám za Icesave

Jednou z důležitých událostí, které proběhly na Islandu, bylo vyřešení závazků za spořicí účet Icesave zkrachovalé banky Landsbanki. Mezi Nizozemím, Velkou Británií a Islandem probíhala od podzimu roku 2008 řada jednání. Předmětem bylo vyplacení kompenzace státům, které uhradily svým občanům ztráty na jejich účtech Icesave v plné výši. V lednu ministerstvo financí *MFEA* (Fjarmalaraduneyti) vyhodnotilo celkové náklady na 150 miliard islandských korun (Fjarmalaraduneyti, 2009a). Dohoda o schématu vypořádání náhrad mezi zmíněnými státy byla podepsaná v červnu 2009 (Fjarmalaraduneyti, 2009b).

Proti vypořádání Icesave vystoupilo *Občanské hnutí* (Borgarahreyfingin), které se stavělo proti jakýmkoliv náhradám za padlé banky. K projevům nesouhlasu se připojilo také hnutí *Hlas lidu*, které zorganizovalo protestní akci před parlamentem. Shromážděná skupina obyvatel si přinesla sebou hrnce a pánve a dělali velký rámus. Hlavní důvod k této akci byl nesouhlas s částkou peněz, kterou by v konečné fázi měl zaplatit islandský daňový poplatník. Hordur Thorfason na této demonstraci vyjádřil své zklamání nad postojem vlády, když připomněl, že ta nedostatečně reaguje na pomoc lidem, kteří se ocitli v obtížné situaci (IceNews, 2009c). Ministr financí Steingrímur J. Sigfússon v té době ve svém prohlášení připomněl, že původní vláda G. Haardeho vyrovnání slíbila a on s dohodou souhlasí. (IceNews, 2009i).

V polovině srpna finanční výbor islandského parlamentu oznámil, že bylo po dlouhých jednáních v parlamentu dosaženo dohody o změnách podmínek splácení poskytnutých půjček Velkou Británií a Nizozemím, které pokryly ztrátu úspor jejich občanů v Icesave. Změny by měly umožnit splácet dohodnuté půjčky za lepších podmínek. V dalších dnech probíhala další kola jednání na toto téma (IceNews, 2009j).

Po deseti týdnech jednání a debat schválil islandský parlament koncem srpna zákon 96/2009, ve kterém dává státní záruky za úvěry poskytnuté Velkou Británií a

Nizozemskem při vyplacení britských a nizozemských střadatelů Icesave. Jednalo se o největší finanční závazek v historii Islandu. Státní záruky byly podle určitých kritérií zajištěny tak, aby Island mohl obnovit svůj finanční systém a zároveň plnit své mezinárodní závazky (Forsætisráðuneytið, 2009a). Poslanci parlamentu do něj prosadili dodatek, který redukuje splácení podle toho, jak se bude vyvíjet HDP. Vyrovnavání dluhu mělo vliv na další zahraniční pomoc včetně MMF. Tento schválený zákon měl být předložen ke konzultacím s britskou a nizozemskou stranou. Premiérka Johanna Sigurdardottir uvítala rozhodnutí parlamentu a byla přesvědčena, že otázka Icesave bude brzy uzavřena všemi třemi stranami (Forsætisráðuneytið, 2009a).

Rozhodnutí parlamentu nevyvolalo kladnou odezvu mezi obyvateli ostrova. Island se potýkal s následky finanční krize, nezaměstnanost nadále rostla a lidé se obávali, že by platby výrazným způsobem mohly zhoršit situaci na ostrově. V paměti lidí stále zůstávalo rozhodnutí Velké Británie z podzimu roku 2008 o použití protiteroristického zákona proti Islandu, které umožnilo zablokovat aktiva islandských bank na jejím území (Ihned, 2009). Reakce lidí na sebe nedala dlouho čekat. Sešli se na náměstí Austurvöllur před budovou parlamentu k protestní demonstraci. Rámusem z doneseného kuchyňského nádobí, bubnováním a pískáním protestovali proti dohodě o Icesave. Několik účastníků se neúspěšně pokusilo proniknout do parlamentu a narušit jednání poslanců (IceNews, 2009k).

6.2 Prezidentův podpis návrhu zákona o Icesave

Dne 2. září 2009 prezident Olafur Ragnar Grimsson parlamentem schválený návrh zákona č. 96/2009 o Icesave podepsal. Prezident doufal, že jej britská a nizozemská strana přijme a dojde tak k dohodě, která by přinesla další impuls k ekonomickému oživení. Při podpisu připomněl, že návrh byl předložen čtyřmi politickými stranami a bylo tak dosaženo politického konsensu. Schválení zákona uvítal také ministr financí Steingrímur Sigfússon. Ve svém vyjádření připomněl, že schválení zákona je správnou volbou, protože pokud dojde k dohodě, urychlí se tím vstup do EU, což povede k oživení hospodářství (IceNews, 2009b).

Britská a nizozemská strana však odmítla přistoupit na podmínky splácení stanovených v návrhu, tak jak je schválil islandský parlament. Dohoda mezi zeměmi však měla pro Island klíčovou roli na získání dalších prostředků z Mezinárodního měnového fondu (Reuters, 2009a). Islandský ministr financí Steingrímur Sigfússon proto připomněl, že i přes námitky britské a nizozemské strany, je v zájmu všech tří zemí spor vyřešit a islandský parlament se bude znovu věnovat otázkám pro stanovení kritérií při splácení dluhu vůči zmíněným zemím. Pro islandské obyvatelstvo to byl ale signál, že je s nimi nespravedlivě zacházeno. Termíny pro splácení dluhu podle nich ohrožovaly zemi a obávali se, že by jiné podmínky mohly uvrhnout Island do ještě horší situace (Reuters, 2009b).

Následně probíhala řada jednání obou stran. Dne 30. prosince 2009 islandský parlament schválil novou legislativu, kterou poskytuje státní záruku za vypořádání s Icesave. Přijetí této právní úpravy mělo znamenat konec zdlouhavého mezinárodního sporu, který poznamenal vztahy Islandu s jinými národy a byl předmětem řady ostrých diskuzí. Pro parlament to byl obtížný, ale významný krok, protože byl považován za pokračující snahu o urovnání sporu (Fjarmalaraduneyti, 2009c).

6.3 Nesouhlas veřejnosti s novým návrhem

Výzkumy veřejného mínění však ukazovaly, že většina obyvatel nesouhlasí s tímto novým návrhem. Lidé už mnohokrát dali najevo, že nejsou ochotni platit za chyby špatně vedených bank. Více než 56 000 obyvatel podepsalo petici, kterou zorganizovalo hnutí *InDefence*, ve které žádali prezidenta, aby vetoval rozhodnutí parlamentu a vyhlásil referendum (Guardian, 2011a). Olaf Ragnar Grimsson se tak ocitl v nepříjemné pozici, kdy na jedné straně stojí vláda, která chce dostát svým závazkům a na druhé straně stojí velká část společnosti, která odmítá vyplácení náhrad za zkrachovalé banky. Pokud nedojde k dohodě, je v sázce i možnost zablokování vstupu země do EU Velkou Británií a Nizozemím. Přesto prezident Grimsson nový návrh zákona, který byl schválen 30. 12. 2009 parlamentem nepodepsal. V takovém případě podle islandské ústavy čl. 26 rozhodnutí uskuteční lid v referendu (Forsætisráðuneytið, 2010a). Prezident svůj postoj zdůvodňoval právem lidu se

samostatně rozhodnout a toto právo mu musí být umožněno. Bylo to pro něj, jak sám přiznal, nejtěžší rozhodnutí v jeho životě (IceNews, 2010a).

Vláda byla překvapena rozhodnutím prezidenta nepodepsat parlamentem schválený návrh, protože vyrovnání Icesave představovalo důležitý krok ke stabilizaci finančního sektoru a závisel na něm hospodářský plán vlády. Premiérka Johanna Sigurdardottir prohlásila, že vláda podnikne veškeré kroky k zajištění dodržování mezinárodních závazků, které povedou k hospodářskému růstu a vytváření nových pracovních míst (Forsætisráðuneytið, 2010a). Zdůraznila rovněž, že je třeba respektovat ústavu a vyjádřila přesvědčení, že islandští občané ve všelidovém hlasování uskuteční správné rozhodnutí, které bude klíčové pro oživení hospodářského procesu v zemi. Národní referendum bylo naplánováno na sobotu 6. března 2010 (Forsætisráðuneytið, 2010b).

Průzkum veřejného mínění ukázal, že dvě třetiny voličů souhlasilo s odmítnutím prezidenta nepodepsat zákon předložený parlamentem. Silná podpora pro konání referenda naznačovala, že Island bude hlasovat proti dohodě. V té době předsedalo Evropské unii Španělsko a to označilo spor okolo Icesave jako samostatnou otázku, která by neměla mít vliv na jednání o případném vstupu Islandu do EU. Neschválení dohody mezi zainteresovanými zeměmi by však mohlo ohrozit další půjčky od Mezinárodního měnového fondu (Mason, 2010).

V lednu 2010 se setkali ministři financí Spojeného království a Nizozemí s ministrem financí Islandu, kterého doprovázeli představitelé opozičních stran (Strana Nezávislosti a Pokroková strana). Centrem pozornosti při vzájemných jednáních byla výměna názorů okolo problému Icesave (Fjarmalaraduneyti, 2010a). Následně se na islandském velvyslanectví v Londýně dne 15. února 2010 sešli zástupci islandské vlády se zástupci vlády Velké Británie a Nizozemí a byl jim předložen návrh nového řešení sporu Icesave. Podmínky pro islandskou stranu po řadě vyjednávání byly přijatelnější, než jak požadovala britská a nizozemská strana na podzim 2008 (Fjarmalaraduneyti, 2010b). Rozhodnutí bylo ovšem na islandském lidu.

6.4 První referendum o Icesave

Dne 6. března 2010 se konalo první referendum od založení Islandské republiky. Výsledky hlasování ukázaly jasné NE pro nově parlamentem schválený návrh zákona o tzv. Icesave legislativě, schválené parlamentem, ale nepodepsané prezidentem. Více než 93% voličů bylo proti. Pro hlasovalo pouze 1,8% voličů (IceNews, 2010b). To znamenalo, že v této záležitosti zůstal v platnosti zákon 96/2009 ze srpna 2009, který schválil parlament, podepsal prezident, ale odmítla britská a nizozemská strana (Forsætisráðuneytið, 2010c).

Islandská společnost ve všelidovém hlasování odmítla plán premiérky Johanny Sigurdardottirové, na kterém se dohodla s vládami Velké Británie a Nizozemska. Ministr financí Steingrímur Sigfússon k referendu uvedl, že nemůže být ignorováno rozhodnutí voličů a že ho plně respektuje. Dodal však, že vláda bude hledat taková řešení, která budou přijatelná pro všechny strany. Podle jeho názoru je v zájmu všech tří zemí vyřešit spor účtu Icesave co nejdříve. Britská strana vyjádřila ochotu k dalším jednáním a hledání kompromisů. Islandská premiérka uvedla, že v posledních jednáních s britskou a nizozemskou stranou ještě před referendem, se vyjednali lepší podmínky v této sporné záležitosti. Nicméně výsledek referenda byl chápán jako pokárání středolevé vládní koalice islandskými voliči (Ward, 2010).

6.5 Další jednání o Icesave

Levicová vláda premiérky Johanny Sigurdardottirové na příštích jednáních s britskou a nizozemskou vládou hledala nové možnosti jak postupovat v řešení svých závazků. Výbor zastupující islandskou vládu v otázce Icesave se nejprve sešel se zástupci britské a nizozemské vlády. Záměrem setkání byla výměna názorů a příprava pro další jednání, která by se měla uskutečnit v tomto roce (Fjarmalaraduneyti, 2010c).

Další kolo schůzek se konalo v Haagu počátkem září a v prosinci 2010 se setkaly vyjednávací výbory v Londýně (Fjarmalaraduneyti, 2010d). Po sérii jednání vyšly Velká Británie a Nizozemí v rozhovorech Islandu vstříc a dohodly se na nových podmínkách. Ty byly pro vládu premiérky Johanny Sigurdardottirové mnohem

výhodnější než předchozí. Nizozemsko mělo obdržet úhradu ve výši 1,3 miliard euro s úrokem 3 %. Velká Británie měla získat 2,5 mld. euro s úrokem 3,3% (Presseurop, 2010).

Islandský parlament dne 16. února 2011 souhlasil s novým návrhem dohody s Velkou Británií a Nizozemskem. Více než dvě třetiny zastupitelů v parlamentu schválilo návrh zákona č. 13/2011. Ten představoval záruku finanční kompenzace za klienty Icesave, kteří byli odškodněni z garančního fondu Velké Británie a Nizozemí.⁶ Pro hlasovalo 44 poslanců, 16 proti a 3 poslanci se zdrželi hlasování. Výsledek hlasování byl pro Island v tuto chvíli velmi důležitý z hlediska další zahraniční finanční pomoci (Fjarmalaraduneyti, 2011a).

Přestože islandský parlament nový návrh zákona schválil, prezident O. Grímsson tento zákon odmítl podepsat. Vyvolal tím nespokojenost mnoha islandských politiků, protože byl návrh schválen jasnou většinou poslanců v parlamentu. Jeho postoj byl na druhou stranu vnímán společností a mnohými pozorovateli jako velice demokratický. Za připomenutí stojí, že prezident není nakloněn začlenění Islandu do EU, kterou prosazovala koaliční vláda, především strana Spojenectví premiérky Johanny Sigurdardottirové (Guardian, 2011b).

6.6 Druhé referendum o Icesave

Rozhodnutí padlo opět do rukou islandského lidu. Dne 9. dubna 2011 se konalo druhé referendum v kauze Icesave. Parlamentem schválený zákona č. 13/2011 byl islandským lidem v tomto hlasování zamítnut. Podruhé v rozmezí jednoho roku vyjádřili lidé ve všelidovém hlasování svůj nesouhlas s vyplácením náhrad ve sporné otázce Icesave. Proti návrhu bylo 60% hlasujících, méně voličů než při prvním hlasování, ale ani to nestačilo ke schválení (Fjarmalaraduneyti, 2011b).

Premiérka toto rozhodnutí ohodnotila jako špatnou zprávu pro budoucnost země, protože se domnívala a s ní řada politiků a ekonomů, že by vyřešení otázky Icesave pomohlo Islandu k návratu na mezinárodní finanční trh. Záležitost se tak bude

⁶ Z tohoto fondu byli odškodněni britští nizozemští střadatelé Icesave jejich vládami a tyto náhrady jsou požadovány po islandské straně.

zřejmě řešit u Soudního dvora Evropského sdružení volného obchodu (ESA, 2011). Obyvatelé ostrova naopak toto vítězství považovali za jasnou odpověď na otázky spojené s bankami, které byly v soukromých rukou, a stát by je tedy neměl sanovat (Guardian, 2011b).

Společnost sice v referendu odmítla, aby islandský daňový poplatník hradil ztráty soukromých bank, ale jistá část plateb přesto plynula do Velké Británie a Nizozemí. Tyto částky byly získávány z majetku zkrachovalé banky Landsbanki. Spor se soustředil především na platby úroků (IceNews, 2011h). Poslední údaje v této době ukazovaly, že z prodeje majetku Landsbanki lze uhradit 90% pohledávek (Fjarmalaraduneyti, 2011b).

6.7 Spor směřuje k soudu ESVO

Spor o kauzu Icesave se dostal už po prvním referendu ke Kontrolnímu úřadu Evropského sdružení volného obchodu ESA (EFTA Surveillance Authority),⁷ který svým dopisem ze dne 26. května 2010 upozornil Island, že se dostal do rozporu se svými závazky podle směrnice 94/191 EC a vyzval k uhrazení minimální pojistné částky na účtech britských a nizozemských střadatelů (Lewis, 2011). Výsledky druhého islandského referenda vzal Kontrolní úřad Evropského sdružení volného obchodu ESA na vědomí, ale zároveň informoval, že pokud nedojde k nápravě, bude celá záležitost předána soudu ESVO (ESA, 2011).

Kontrolní úřad ESVO podal na podzim 2011 žalobu na Island k Soudnímu dvoru ESVO. Důvodem bylo nezajištění minimálního plnění ze strany Islandu podle směrnice (94/19EC). K žalobě se připojila také Komise EU (Eftacourt, 2013). Soudní dvůr se začal případem zabývat od 15. prosince 2011. Případem se zabýval více než jeden rok a rozsudek vynesl 28. ledna 2013. Soudní dvůr ESVO ve svém rozhodnutí zamítl všechny nároky, které Kontrolní úřad uplatňoval u Soudního dvora. Rozhodnutí soudu je definitivní a nelze proti němu uplatnit jakékoliv odvolání (Fjarmalaraduneyti, 2013) (Eftacourt, 2013).

⁷ ESA sleduje dodržování pravidel EHS ve členských státech ESVO.

Tento výrok soudu uzavírá případ Icesave. Bez ohledu na výsledek soudu bude Island pokračovat v platbách za projekt Icesave. Aktiva zkrachovalé Landsbanki se na počátku roku 2013 pohybovala 1517 miliard ISK a nároky věřitelů představovaly částku 1318 miliard ISK. Podle těchto údajů je Island schopen splácet své závazky. Britské a nizozemské straně bylo již na počátku roku 2013 vyplaceno 90% náhrad a očekává se, že budou všechny pohledávky splaceny (Fjarmalaraduneyti, 2013).

6.8 Dílčí shrnutí kapitoly

Islandská strana byla připravena vyrovnat veškeré pohledávky za spořicí účet Icesave, ať by výrok soudu dopadl jakkoliv. Prodej aktiv Landsbanki přinesl prostředky, které umožňovaly vyrovnání veškerých pohledávek. Islandská veřejnost - daňový poplatník nebude zapojen do náhrad škod za Icesave. Přesto významnými událostmi zůstávají výše popisovaná referenda, ve kterých islandský lid dal jasně najevo, nepodílet se na náhradách škod za chyby způsobené privátním podnikem. Své rozhodnutí nezměnil, ani při lepších vyjednaných podmínkách.

7. NOVÁ ÚSTAVA

7.1 Požadavek přezkoumání islandské ústavy

Významnou událostí „Revoluce hrnců a pánví“ se stal proces vytváření nové ústavy. Už po prvních protestech v roce 2008 si lidé začali uvědomovat, že současný systém vyhovuje jenom určité skupině jedinců. K dosažení větší kontroly nad politickým rozhodováním, bylo nutné zrevidovat ústavu. Současná islandská ústava vychází z dánské z roku 1944. V parlamentu předložila premiérka Johanna Sigurdardottir v listopadu 2009 návrh na zřízení Ústavodárného shromáždění, jehož úkolem by bylo přezkoumání islandské ústavy (Stjórnlagaráð, 2011b).

Hlavním důvodem byl požadavek zrevidovat pravidla islandské administrativní struktury spojené s organizací legislativní a výkonné moci. Veřejnost chtěla přehodnotit a v nové ústavě prosadit větší odpovědnost držitelů legislativních a výkonných pravomocí. Prostřednictvím referenda a dalších změn v ústavě chtěla získat větší prostor v rozhodovacím procesu. Podobná témata se v takto širokém rozsahu na Islandu ještě neprojednávala. Politické strany se nedokázaly shodnout na krocích vedoucích ke změně ústavy, proto návrh předložený premiérkou předpokládal sestavení Ústavodárného shromáždění, složeného z volených zástupců. Tito delegáti by se ujali tohoto úkolu. Návrh prošel v parlamentu řadou změn a v červnu 2010 byl schválen. Ústavodárnému shromáždění mělo předcházet vytvoření Národního fóra, které by zohlednilo názory islandské veřejnosti v otázkách vytvoření nové ústavy (Stjórnlagaráð, 2011b).

7.2 Zřízení Ústavního shromáždění

Dne 16. června 2010 schválil Islandský parlament zákon o zřízení přímo voleného Ústavodárného shromáždění, které by získalo širokou pravomoc k přezkoumání současné ústavy republiky (Gilmour, 2010). Zákon č. 90/2010 podpořilo 39 poslanců, jeden byl proti, 11 se zdrželo, 13 nebylo přítomno (Stjórnlagaráð, 2011b). Zákon ve svém článku 2 předpokládal složení Ústavodárného shromáždění z minimálně 25 a maximálně 31 členů. Podle článku 4 mělo být zvoleno do konce

listopadu 2010. Setkání shromáždění se mělo uskutečnit nejpozději do poloviny února 2011. Článek 3 zmíněného zákona opravňoval Ústavodárné shromáždění zabývat se následujícími body (Alþingi, 2010):

- Vytvořením nové islandské ústavy a jejích základních pojmů.
- Úpravou zákonodárné a výkonné moci.
- Úlohou a postavením prezidenta republiky.
- Nezávislostí justice a jejím dohledem nad držiteli pravomocí.
- Ustanovením o volbách a volebních okrscích.
- Účastí veřejnosti na demokratickém procesu, včetně časování a organizace referend a všelidového hlasování o legislativním návrhu nové ústavy.
- Otázkami přenosu svrchovaných pravomocí na mezinárodní organizace a režimy.
- Otázkami životního prostředí, vlastnictvím a využíváním přírodních zdrojů (Alþingi, 2010).

Dalším krokem na cestě k tvorbě nové ústavy bylo zvolení členů Ústavního shromáždění, kterému mělo podle zákona č. 90/2010 předcházet ustanovení Národního fóra (Alþingi, 2010). Lidé do tohoto orgánu byli vybráni náhodným výběrem z národního registru obyvatel tak, aby pokryli zastoupení všech kategorií (podle věku, pohlaví, víry apod.). Tento výběr umožnil, aby se na nových otázkách a tématech související s tvorbou nové ústavy, mohli účastnit široké vrstvy obyvatel a ne pouze úzká skupina elit a politiků. Národní fórum, složené z takto širokého spektra obyvatel připravilo řadu podkladů, názorů a hledisek s důrazem na otázky týkajících se podle článku 3 zákona 90/2010 schváleného parlamentem. Získané materiály a poznatky měly posloužit v budoucnosti při tvorbě ústavy Ústavodárným shromážděním (Hind, 2012) (Þjóðfundur, 2010b).

Národní fórum se sešlo 6. listopadu 2010. Hlavní závěry byly shrnuty do osmi samostatných okruhů, které odrážely hlavní myšlenky účastníků a které by se měly promítnout v základech nové ústavy. Hlavními projednávanými tématy byly otázky související s nezávislostí země, kulturou, národem, mravností, lidských práv, spravedlností, životním prostředím, demokracií, dělbou moci a odpovědností představitelů státních institucí a mezinárodní spolupráci (Þjóðfundur, 2010a).

Účastníci Národního fóra rovněž kladli velký důraz na čestnost a bezúhonnost u představitelů ve státní správě. Výsledky práce tohoto setkání byly následně předány Ústavodárnému shromáždění, které mělo být zvoleno na konci listopadu (Þjóðfundur, 2010b).

Volba do Ústavodárného shromáždění se konala dne 27. listopadu 2010. Země byla jeden volební obvod. Vybíralo se z 522 kandidátů a výsledkem bylo zvolení 25 členného týmu (15 mužů a 10 žen).⁸ Významnou událostí těchto voleb byla skutečnost, že se nevybíralo z kandidátních listin politických stran, ale z nezávisle postavených jedinců volených přímo občany (Stjórnlagaráð, 2011).

Výsledky volby byly stížnostmi napadeny u nejvyššího soudu a ten je po přezkumu označil za neplatné. Premiérka Johanna Sigurdardottir po jednáních s předsedy parlamentních stran jmenovala poradní skupinu, která měla pomoci vyřešit nastalou situaci. Řešením bylo ustanovení Ústavní rady na místo Ústavodárného shromáždění a to těmi členy, kteří dostali nejvíce hlasů ve volbách do Ústavodárného shromáždění. Parlament usnesením č. 19/139 ze dne 24. března 2011 Ústavní radu schválil (Alþingi, 2011). Dne 6. dubna 2011 byla rada oficiálně ustavena a na jejím prvním zasedání byla předsedkyní zvolena Salvör Nordal (Stjórnlagaráð, 2011b).

7.3 Tvorba návrhu nové ústavy

Rada se hned na počátku své činnosti dohodla na postupu, jak zahájit práci na návrhu nové ústavy. Rozdělila se do tří pracovních skupin podle témat. Ústavní rada od svého vzniku při tvorbě návrhu nové ústavy vzala v úvahu názory a náměty, které

⁸ Volební účast byla 35,95%. Celkem se jich zúčastnilo 83 531 voličů.

už byly diskutovány v Národním fóru v roce 2010. Svůj postup prezentovala na svých internetových stránkách a informace o tomto procesu přinášely zároveň standardní sdělovací prostředky. Lidé se mohli zapojit do on-line diskuzí na Radou zřízeném facebookovém profilu (Facebook, 2011) (Bartoszek, 2011)⁹.

Svůj účet si Ústavní rada zřídila i na dalších sociálních sítích jako je Twitter¹⁰ nebo Flickr¹¹, který nabízel celou řadu snímků, dokumentujících zasedání Ústavní rady. Řadu dalších informací lze nalézt na Youtube, jako jsou diskuze se členy Rady (AJstream, 2011). Lidé tak měly prostřednictvím sociálních sítí on-line přístup k informacím prezentované Radou a mohli se tak snadno aktivně zapojit do procesu tvorby nového návrhu ústavy svými náměty, připomínkami a radami. (Toor, 2011). Důležitým faktorem se tak stal přímý kontakt a možnost podílet se na společném projektu. Tento postup tvorby návrhu ústavy byl zcela ojedinělý (Stjórnlagaráð, 2011b).

Členka Ústavní rady Katrin Oddsdottir potvrdila, že měla zpočátku pochybnosti o on-line příspěvcích, ale postupem času se přesvědčila, že tvorba nového návrhu ústavy za pomoci široké veřejnosti je podivuhodný zážitek. Praxe ukázala, že lidé přemýšlejí o svých příspěvcích lépe, když jsou přesvědčeni, že jejich názory jsou vyslyšeny a podle toho následně jednájí. Možnost zapojit se do komunikace o společných otázkách vede k většímu zájmu o věci veřejné, větší toleranci k odlišným názorům a to se odráží v přístupu k projednávaným problémům. (Anderson, 2008).

Projekt návrhu nové ústavy se podařil dokončit v červenci 2011. Na zasedání Ústavní rady 27. července 2011 byl návrh nové ústavy všemi členy Rady jednomyslně přijat. Celý vypracovaný projekt představuje soubor 114 článků v 9 kapitolách (Fontaine, 2011).

Ústředními tématy, kterými se Ústavní rada zabývala při tvorbě tohoto návrhu, byla distribuce moci, transparentnost a odpovědnost. Rada se snažila o co nejjasnější

⁹ Dostupné na <http://www.facebook.com/pawel.bartoszek1>.

¹⁰ Dostupné na <https://twitter.com/stjornlagarad>.

¹¹ Dostupné na <http://www.flickr.com/photos/stjornlagarad/5679882115/>.

rozdělení pravomocí mezi legislativní, výkonnou a soudní moc. Veřejnosti je poskytnuta větší účast na rozhodovacím procesu, což vede k přerozdělení moci. V návrhu je kladen důraz na jasný a srozumitelný výklad ústavy. Důraz je kladen na odpovědnost nositelů moci. Kapitola o lidských právech byla revidována a nyní nese název Lidská práva a příroda (Þjóðfundur, 2011). Princip rovnosti je detailněji rozpracován než v soudobé ústavě. Stanovuje, že všem má být garantováno právo na důstojný život, všem dětem poskytnuta ochrana a péče potřebná pro jejich blaho. S důrazem na vyšší transparentnost, se nový návrh snaží zajistit lepší občanská práva vůči orgánům státní moci. Velký důraz je kladen na právo svobodného shromažďování a šíření informací. Významnou položkou je článek o přírodních zdrojích, kde se uvádí, že pokud nejsou v soukromých rukou, jsou společným majetkem celého islandského národa. Veřejnost by pak měla být informována příslušnými orgány o stavu životního prostředí a vlivu územního rozvoje na něj (Stjórnlagaráð, 2011).

Během vytváření nové ústavy byl kladen důraz na větší odstup při dělbě mezi zákonodárnou a výkonnou mocí. Řada změn by měla zdokonalit činnost parlamentu, zvláště posílení jeho pravomocí při kontrolní činnosti a dozoru nad finančním sektorem. Nově vytvořený orgán Lögrétta by měl zkoumat, jestli jsou všechny zákony v souladu s ústavou (Stjórnlagaráð, 2011). Návrh nové ústavy předpokládá, že souhlas 10% voličů by měl stačit k vyhlášení referenda a 2% voličů by mohly podat legislativní návrh. Všechny tyto změny by měly zajistit lepší zajištění práva veřejnosti podílet se na přímé demokracii a na procesu rozhodování (Stjórnlagaráð, 2011).

Volební systém byl podroben také revizi. Volič může vybírat kandidáty napříč seznamy. Počet volebních obvodů bude od jednoho do osmi (Stjórnlagaráð, 2011). Řada nových změn se týká i výkonu ve státních funkcích. Předseda vlády nemůže zůstat v úřadu déle než tři volební období a ministr může být ve funkci maximálně osm let. Předseda vlády je volen přímo parlamentem. Před vyjádřením nedůvěry premiérovi musí být znám jeho nástupce. Pokud je poslanec jmenován ministrem, musí opustit své křeslo poslance a po dobu výkonu jeho vládní funkce je nahrazen jiným poslancem. Články o ministrech a vládě jsou detailnější než v současné ústavě (Þjóðfundur, 2011)

Předkládána je i nová kapitola o soudnictví. Ustanovení se v návrhu zabývají pravomocí soudů, jmenování soudců a jejich nezávislostí. Důraz je kladen na zvýšení autonomie místních úřadů. Zásada subsidiarity předpokládá, že takové veřejné věci, které je možné lépe provádět lokálně, by měly být v rukou místních institucí (Þjóðfundur, 2011). Důležitou kapitolou návrhu ústavy představuje oblast zahraničních vztahů, která se věnuje mezinárodním smlouvám, organizacím, hospodářské a mírové spolupráci, při jasném vymezení islandské suverenity (Stjórnlagaráð, 2011).

Členové Ústavní rady byli lidé s rozdílným vzděláním, různými názory a životními zkušenostmi. Během tvorby návrhu nové ústavy, Ústavní rada konzultovala zprávu Ústavního výboru a brala zřetel na předchozí výsledky jednání Národního fóra 2010. Významnou roli sehráli sociální sítě, jejímž prostřednictvím mohla veřejnost přímo sledovat práci Ústavní rady a vznikajícího návrhu, a nebo se přímo podílet na podnětech při vytváření nové ústavy. Sociální sítě umožnily zaslat na 3600 komentářů a přímo na internetové stránky Rady bylo zasláno na 370 návrhů (Þjóðfundur, 2011). V tomto smyslu se kousek po kousku, v diskuzi mezi delegáty, na základě výměny názorů s veřejností, rodil návrh nové ústavy (Stjórnlagaráð, 2011).

7.4 Předložení návrhu ústavy parlamentu

Po schválení návrhu Radou, jak již bylo uvedeno (27. července 2011), byl návrh předložen předsedkyni parlamentu Asta Ragnheidur Jóhannesdóttir a poslancům k posouzení. Nyní dostala politická elita možnost zkoumat návrh ústavy, kterou si lid a jeho představitelé v Ústavní radě vypracovali nezávisle na politicích. Návrh byl zkoumán a upravován tak, aby mohl být předložen ke schválení islandskou veřejností v referendu (Fontaine, 2011).

Členové Ústavní rady souhlasili, aby byla dána možnost obyvatelstvu hlasovat o nové ústavě dříve, než ji bude schvalovat parlament. Rada i nadále předpokládala, že diskuze o ústavních otázkách bude pokračovat. Vyjádřila proto svou připravenost kdykoliv se k návrhu vrátit a případné změny nebo připomínky začlenit do návrhu ústavy (Fontaine, 2011). Pokud by se občané vyjádřili kladně k návrhům o nové ústavě ve všelidovém hlasování v roce 2012, musel by ji následně, aby vstoupila v platnost,

schválit i současný parlament a po řádných parlamentních volbách v roce 2013 musí tento krok učinit i nově zvolený parlament (Stjórnlagaráð, 2011).

7.5 Všelidové hlasování o návrhu nové ústavy

Po poslaneckých úpravách bylo veřejnosti položeno šest otázek k návrhu nové ústavy. Ti se k této záležitosti vyjádřili ve všelidovém hlasování dne 22. 10. 2012. Občané v nich hlasovali následovně:

Tabulka č. 2

	6 otázek týkajících se nové ústavy.	Ano (%)	Ne (%)
1.	Přejete si, aby návrh Ústavní rady tvořil základ nové ústavy?	66,3	33,7
2.	Chcete, aby přírodní zdroje, které nejsou v soukromém vlastnictví, byly prohlášeny za národní majetek?	82,5	17,5
3.	Chtěli byste v nové ústavě ustanovení o zřízení národní církve na Islandu?	57,5	42,5
4.	Chtěli byste v nové ústavě ustanovení schvalující volby konkrétních osob do parlamentu, než je tomu v současnosti?	77,9	22,1
5.	Chtěli byste v nové ústavě ustanovení stejné váhy hlasů ve všech částech země?	65,5	34,5
6.	Chtěli byste v nové ústavě ustanovení schvalující volby konkrétních osob do parlamentu, než je tomu v současnosti?	72,8	27,2

Zdroj: (Fontaine, 2012)

Volební účast byla 48,9%. Podle tohoto čísla ne každý obyvatel Islandu považuje novou ústavu za svou prioritu. Strana Nezávislosti (Sjálfstaedisflokkurinn) je rozhodně proti nové ústavě a zpochybňuje, že lidé opravdu chtějí novou ústavu. Premiérka Johanna Sigurdardottir k referendu uvedla, že výsledky referenda poslaly

jasnou zprávu o nutnosti nové ústavy. Na základě těchto výsledků bude parlamentu předložen v roce 2013¹² návrh nové ústavy ke schválení (Fontaine, 2012) (Ragnarsdottir, 2013).

Katrin Oddsdóttir, aktivistka a obhájkyně lidských práv, která byla členkou Ústavní rady připustila, že velkým problémem při schvalování nové ústavy parlamentem bude otázka přírodních zdrojů. I když lidé v referendu dali tomuto bodu 80% hlasů, není řada politiků nakloněna myšlence, aby stát byl vlastníkem přírodních zdrojů (Milne, 2013). Roste popularita strany Nezávislosti¹³ a bude zajímavé sledovat osud návrhu nové ústavy při schvalování parlamentem.

7.6 Dílčí shrnutí kapitoly

Výše popsaným způsobem tvořený návrh dokumentu nové ústavy, kdy za pomoci tzv. „crowdsourcingu“, je zapojena do konzultací a zpětné vazby nad vytvářením ústavy pomocí Facebooku a Twitteru velká část islandské společnosti, se podařilo vygenerovat návrh ústavy, který ještě nikdy nebyl tvořen takovýmto způsobem. Domnívám se, že tento způsob vytváření ústavy je velice inovativní a v politologii si zaslouží pozornost.

¹² Schválen by měl být ještě před parlamentními volbami na jaře 2013. Nový parlament by návrh měl schválit do jednoho roku po jeho zvolení. Dostupné na <http://www.aljazeera.com/indepth/opinion/2013/03/2013318113350919558.html>.

¹³ V současnosti jí podporuje 27% voličů. Dostupné na <http://mmr.is/frettir/birtar-nieurstoeur/303-sjalfstaedhisflokkurinn-missir-afraam-fylgi-framsokn-baetir-vidh-sig>.

8. VYŠETŘOVÁNÍ A SOUDNÍ PROCESY S VINÍKY

8.1 Ustanovení vyšetřovací komise

V prosinci 2008 schválil parlament zákonem č. 142/2008 ustanovení o založení zvláštní vyšetřovací komise SIC (Special Investigation Commission) z nezávislých odborníků. Úkolem komise bylo nalézt příčiny a souvislosti, které stály na pozadí kolapsu tří největších islandských bank v roce 2008 (Alþingi, 2008). Po 16 měsících práce, komise ve své zprávě z dubna 2010 zveřejnila komplexní analýzu příčin zhroucení finančního systému z podzimu 2008. Závěry zprávy přinesly informace o činnosti soukromých bank, o systému kontroly a dohledu nad nimi, o selhání politiků, státních úředníků a o neregulovaném volném trhu. Vláda následně ustanovila pracovní skupiny expertů, kteří na základě těchto poznatků měli vypracovat doporučení, jež by měly napomoci vládě a dalším institucím v práci na reformách hospodářství, finančního sektoru a dalších oblastí veřejného života (Forsætisráðuneytið, 2010d).

Analýza pracovní skupiny pro etiku poukázala, že postupy a činnost aktérů ve finančním, politickém a správním sektoru musí být vysvětleny na pozadí širšího společenského kontextu, jako je politické klima, ideologie, společenské hodnoty a špatná práce médií. Hlavní problém pracovní skupina spatřovala v chybném procesu privatizace, kdy řada nezkušených osob získala značný podíl v bankovním sektoru. Bylo patrné, že Úřad pro finanční dohled (FME), který nesl hlavní odpovědnost za monitorování činnosti bank, nestačil rychlému růstu a změnám v bankovním sektoru. (Rannsóknarnefnd, 2010).

8.2 Neúčinný dohled nad bankovním sektorem

Bankovní sektor je téměř ve všech zemích výrazným způsobem regulován a státní dohled hraje důležitou roli v tomto procesu. Jedním z důvodů regulace je ochrana stádatelů před selháním bank. Pokud se bankám daří, dobré výsledky připadnou vždy akcionářům, ale důsledky špatných rozhodnutí mají z části dopad na stát a daňové poplatníky. Pro zdravý bankovní systém je nutný spolehlivý bankovní dohled, který brání rizikovým operacím, dohlíží na solventnost jednotlivých bank,

jejich likviditou a který funguje i jako poslední věřitel. Zemím s velkými finančními systémy (Švýcarsko, Singapur, Hong Kong, Nizozemsko) s dlouhodobým a pečlivým finančním dohledem, se daří vyhnout finančním katastrofám. Island takové zkušenosti postrádal. Islandské banky se objevily na mezinárodní scéně po roce 2000 a po jejich prudké expanzi do zahraničí, nebyly kontrolní orgány schopné realizovat nad nimi účinný dohled. Případné otřesy na finančních trzích mohly v té chvíli islandské banky poškodit (Flannery, 2009).

Krize amerického bankovního sektoru tyto domněnky potvrdily. Jak bylo uvedeno v předchozích kapitolách, Island nebyl schopen čelit této situaci, banky nedisponovaly potřebnou hotovostí a nebyly schopny plnit své závazky. Malá otevřená ekonomika Islandu s vlastní měnou, se stala obětí této finanční krize.

CBI a FME ignorovaly varovné signály, které s předstihem přicházely od renomovaných ekonomů a ratingových agentur. David Oddsson už jako premiér nebo pozdější guvernér CBI byl přesvědčen o Friedmanově konceptu seberegulace trhu, který se dokáže sám uzdravit. Oddsson si byl vědom nedostatků v bankovním sektoru, ale domníval se, že ekonomika Islandu se svým omezeným trhem a vlastní měnou, se dokáže sama vypořádat se změnami globální ekonomiky (Boyes 2009: 158).

8.3 Soudní proces s premiérem

Vyšetřovací komise přinesla na jaře 2010 zprávu, ve které obvinila bývalého šéfa Islandské centrální banky (Seðlabanki Íslands) Davida Oddssona, bývalého předsedu vlády Geira Haardeho a několik dalších politiků z nedbalosti z výkonu ve svých funkcích. Podle komise tito vládní představitelé, tím že včas nereagovali na dění na finančních trzích, nezabránili následnému pádu tří bank na podzim 2008. Islandský parlament měl následně rozhodnout, kteří z těchto politiků budou postaveni před speciální vrchní soud *Landsdómur*. Tento soud byl založen již v roce 1905 k řešení případů členů vlády, kteří byli podezřelí ze spáchání trestné činnosti (Landsdómur, 2013).

Parlament vydal k soudnímu stíhání pouze expremiéra Geira Haardeho. V květnu 2011 byla podána žaloba ke speciálnímu vrchnímu soudu *Landsdómur* a v červnu 2011 expremiér stanul před tímto soudem. Byl obviněn z nečinnosti, která přispěla k pádu finančního sektoru na ostrově, když neinformoval kabinet a nesvolal krizová zasedání. Svým jednáním tak plně nedocenil alarmující informace, které naznačovaly reálné nebezpečí ve finančním sektoru, a neprovedl nezbytná opatření vedoucí k minimalizaci dopadů na islandskou ekonomiku (Landsdómur, 2012). Původně měli být před speciální soud postaveni i další členové vlády, ale po hlasování poslanců byl k soudnímu přelíčení, na základě usnesení parlamentu č. 30/138 (Alþingi, 2010), postaven pouze G. Haarde¹⁴ (Icelandreview, 2010).

Geir Haarde se jako bývalý premiér a ministr financí stal prvním politikem v historii Islandu, který se zodpovídal za výkon své funkce před soudem. V soudním tribunálu vedle sedmi soudců, zasedalo také osm poslanců (Polák, 2011). Haarde považoval celý proces za zpolitizovaný a žalobu označil za absurdní. Svou působností ve vrcholných funkcích, podle jeho slov, se snažil dosáhnout prosperity a blaha země a vždy dělal to, co považoval v dané chvíli pro Island za nejlepší (BBC, 2012).

Mohutné protesty měly značný podíl na zahájení tohoto soudního procesu, který byl vnímán přívrženci přímé odpovědnosti volených politiků, jako příklad hodný následování. Kritické neoliberalních přístupů připomínali Haardeho politiku před krizí, která podle nich nesla hlavní díl viny. Zastánci expremiéra argumentovali tvrzením, že je celý proces zpolitizován z důvodu vysokých preferencí strany Nezávislosti. V průběhu přelíčení hnutí *InDependence* na svých internetových stránkách poukazovalo na skutečnost, že by před soudem měli vystoupit britští zástupci z finančního sektoru a že by měl být rovněž vysvětlen důvod použití protiteroristických zákonů (InDefence, 2013).

V dubnu 2012 zvláštní soud dospěl k závěru, že G. Haarde je zčásti vinen za zhroucení finančního sektoru na podzim 2008. Uznal ho vinným v jednom ze čtyř bodů obžaloby, za nesvolání schůze příslušných členů vlády v době, kdy se blížil zánik

¹⁴ Pro vydání G. Haardeho hlasovalo 33 poslanců, proti bylo 30. Dostupné na: http://www.icelandreview.com/icelandreview/daily_news/?cat_id=16539&ew_0_a_id=368276.

bank. Expremiérovi původně hrozily za jeho postup dva roky za mřížemi. Trest však Haardemu nebyl vyměřen. V ostatních bodech obžaloby byl zproštěn viny (Landsdómur, 2012). Haarde při procesu podotýkal, že vláda pod jeho vedením se snažila zabránit hospodářským problémům země a vinu za krizi připisoval bankám (Severské Listy, 2012).

8.4 Soudní procesy s bankéři

Zpráva vyšetřovací komise z jara 2010, označila rovněž řadu podvodných jednání a provinění uvnitř samotných bank. Desítky případů byly předány k projednání před soud. (Ragnarsdottir, 2013). V květnu 2010 byla zatčena řada osob, která stála ve vedení někdejších zkrachovalých bank. Na lavici obžalovaných se ocitl předseda správní rady Glitnir. Prostřednictvím svých firem vytuneloval z této banky 2 miliard dolarů. Jeho majetek byl zmražen a jeho spolupracovníci také zatčeni. Za vinu jim bylo kladeno, že nejprve odsunuli zkušené bankovní úředníky z rozhodujících pozic a poté vyváděli peníze do svých firem (Wood, 2010). Vyšetřování probíhalo i v ostatních zkrachovalých bankách. Zadrženi byli někteří členové z vedení banky Kaupthing a s nimi další bankovní úředníci. Rozsáhlé vyšetřovací zprávy uváděly, že pád bank nezpůsobily jen hazardní bankovní operace, ale i jejich systematické tunelování zevnitř těchto firem (Wood, 2010). Zatýkání se nevyhnulo ani bývalým šéfům Landsbanki, kteří byli obviněni z dlouhodobého podvodného jednání, kterým přispěli k pádu tohoto bankovního domu (BBC, 2011).

Trestem odnětí svobody byli odsouzeni bývalí ředitelé banky Glitnir, Larus Welding a Gudmundur Hjaltason (Reuters, 2012). Oba se provinili zneužitím svého postavení při správě finančních prostředků. Bez garancí a zajištění umožnili poskytnutí půjčky 134 milionů dolarů společnosti Milestone. Jejich proces trval 12 měsíců a stali se tak prvními vedoucími pracovníky finančního sektoru, kteří byli potrestáni vězením za činnost související s kolapsem bank (Valdimarsson, 2012). Larus Welding je v současnosti obžalován i v dalším případě podivných schvalování půjček holdingové společnosti *FS 38* v desítkách milionů dolarů (Milne, 2012).

Na počátku roku 2013 byly vyšetřovány desítky dalších případů spojených se špatnou správou bank. Obvinění se rozšířila i na bývalé vedoucí pracovníky a jejich podřízené (Reuters, 2012).

8.5 Dílčí shrnutí kapitoly

Masové protesty přispěly k zahájení hledání viníků za pád bankovního sektoru. Geir Haarde byl prvním politikem na světě, který stanul před soudem v důsledku světové finanční krize. Byl sice uznán vinným v jednom bodě obžaloby za nesvolání jednání kabinetu k problematice blížící se bankovní krize, ale nestihl ho žádný trest.

Přesto to byl průlomový případ, kdy byl souzen představitel vlády za svá politická rozhodnutí. Do této doby skládali politici své účty voličům a soud pro politika tak představovaly volby, kde volič rozhodl o jejich dalším osudu. Islandská veřejnost však v posledních letech usiluje o větší participaci na politickém životě, což by přineslo větší kontrolu této oblasti. Politik by nebyl jenom volen, ale mohl by být odvolán v průběhu volebního období, pokud by nezastával svou funkci řádně a mohl by se dostat i před soud. Návrh nové islandské ústavy s některými změnami, jako je možnost odvolání politika počítá.

Řada lidí však nesouhlasila s procesem, protože ho viděla jako politicky motivovaný. Preference opoziční strany Nezávislosti (Sjálfstæðisflokkurinn), kterou dříve reprezentoval Geir Haarde jako premiér, se v posledních třech letech pohybovaly mezi 30% – 40% (MMR, 2013). Trestům však neunikli vysocí představitelé bank a na ně navázání jejich spolupracovníci a podřízení. Ti svým podvodným jednáním připravili tyto instituce o značné prostředky. Protože tyto aktivity bankéřů byly velice rozsáhlé, nejsou všechna vyšetřování a soudní procesy u konce a otevírají se další případy.

9. ZÁVĚR

Cílem práce bylo deskriptivní metodou popsat důležité události, které se odehrály na Islandu v letech 2009 – 2011, označované jako „Revoluce hrnců a pánví“, které doposud nebyly zevrubněji popsány. Po vypuknutí finanční krize a pádu islandských bank na podzim 2008 došlo k prvním protestům. Veřejnost se dožadovala odhalení původců vzniklé situace a formulovala své požadavky: odstoupení vlády, předčasné volby, odvolání vrcholných představitelů centrální banky a finančního regulačního úřadu. Politici na tyto výzvy nereagovali. Účast na demonstracích zesílila a po několika měsících protestů se islandské veřejnosti podařilo vytýčené požadavky v lednu 2009 prosadit. Islandský národ v této době projevil nevídanou jednotu při dosahování svých cílů.

Pevná jednota islandského národa se projevila i v řešení sporu v kauze zkrachovalého projektu *Icesave*. Britským a nizozemským finančním nárokům za zkrachovalý projekt *Icesave*, schválených islandským parlamentem a v jednom případě podepsaném islandským prezidentem, řekli občané jasné NE ve dvou referendech, které se konaly v rozmezí jednoho roku. Celou kauzu nakonec ukončil Soudní dvůr ESVO, který zamítl tyto nároky. Bez ohledu na tento výsledek soudu je však Island odhodlán uhradit veškeré pohledávky zahraničním věřitelům, které získal z prodeje aktiv zkrachovalých bank.

V předčasných volbách dali voliči svou důvěru levicovým stranám, které vytvořily koaliční vládu. Vláda navázala na reformní kroky předchozí vlády, ke kterým se Island zavázal. V novém kabinetu, ale působí i někteří ministři, kteří zastávali ministerské posty v předešlé vládě. V centru pozornosti se tak objevily otázky spojené s nalezením cesty, která by umožnila změny v současném systému a zavedla účinnější kontrolu veřejnosti nad politickým rozhodováním. Lidé si uvědomovali, že jenom větší participace na politickém životě by mohla vést k odpovědnějšímu vedení a spravování země. Snahou bylo zajistit, aby se neopakovaly chybné kroky předchozích vlád, které přispěly k pádu finančního sektoru a následného hospodářského propadu, provázeného růstem cen a nezaměstnanosti.

Jedním z cílů na této cestě bylo nalézt viníky pádu islandských bank a postavit je před soud. Islandská veřejnost přispěla k tomu, že byli vyšetřováni a obviněni někteří politici za svá rozhodnutí. Parlament ale svým hlasováním umožnil postavit před soud jenom jednoho politika, bývalého předsedu vlády Geira Haardeho. Ze čtyř bodů obžaloby byl shledán vinným v jednom a trestu unikl. Přesto to byl průlomový případ, kdy byl poprvé na světě souzen představitel vlády v důsledku světové finanční krize. Vyšetřováním, následným soudům trestům se však nevyhnuli manažeři a vysocí představitelé bank.

Myšlenku účinné veřejné kontroly politického rozhodování, která by vedla ke spravedlivějšímu uspořádání společnosti, si lidé uvědomovali už při debatách na shromážděních, demonstracích a uvnitř nově vzniklých hnutích. Proto se dalším významným cílem stala tvorba nové ústavy, která měla zajistit prostor umožňující prosadit změny pravidel administrativní struktury spojené se správou legislativní a výkonné moci.

Podle mého názoru, samotné vytváření návrhu nové ústavy, lze označit jako revoluční. Ústavní rada, která se ujala vypracováním tohoto dokumentu, se nevybírala z kandidátních listin politických stran, ale z nezávislých osob, volených přímo občany. Důležitou roli zde sehrály sociální sítě. Jejich prostřednictvím se mohla do procesu tvorby návrhu nové ústavy zapojit široká veřejnost. Lidé mohli zasílat své náměty, sledovat on-line vývoj návrhu ústavy na stránkách Ústavní rady a dělit se s ostatními o své zkušenosti při diskuzích nad tímto tématem. Přímá účast na tomto procesu, vedla u řady jedinců k pocitu, že jejich názorům je věnována pozornost, což vedlo k větší odpovědnosti při vytváření jejich návrhů.

Podle návrhů v nové ústavě by veřejnost, kromě jiných záležitostí, měla prostřednictvím referenda a dalších změn v ústavě získat větší prostor v rozhodovacím procesu. Politici by se neměli „zodpovídat“ svým voličům pouze jednou za čtyři roky před volbami, ale měla by zde fungovat účinnější veřejná kontrola. Pokud volený politik selže, měl by nést za svá rozhodnutí odpovědnost.

Jenom efektivní veřejná kontrola politických záležitostí může vést k větší odpovědnosti politiků, transparentnosti a omezení korupce a podvodů. Bez těchto změn bude docházet pouze k pravidelné „demokratické“ výměně elit při volebním boji politických stran o hlasy voličů.

Cíl islandské veřejnosti - návrh nové ústavy byl dokončen v létě 2011 a předán parlamentu k posouzení. Ten po více než ročním zkoumání předložil národu v referendu ke schválení šest otázek k návrhu nové ústavy. Všelidové hlasování se konalo na podzim 2012 a veřejnost se vyjádřila kladně k položeným otázkám. Nyní návrh nové ústavy čeká na schválení islandským parlamentem.

Domnívám se, že sociální sítě sehrály v „Revoluci hrnců a pánví“ velmi významnou roli. Jejich prostřednictvím získala široká veřejnost prostor pro sdílení informací, komunikaci, možnost podílet se na návrzích nové ústavy, organizovat protestní akce a řadu dalších aktivit. Příkladem je právě popsany způsob vytváření návrhu nové ústavy, kdy za pomoci tzv. „crowdsourcingu“, je zapojena do procesu konzultací a zpětné vazby, za pomoci nejznámějších sociálních sítí Facebooku a Twitteru, ale i dalších komunitních sítí, velká část islandské společnosti. Touto metodou se podařilo vygenerovat návrh ústavy, který nikdy předtím nebyl tvořen podobným způsobem. Veřejnost se zapojila do řešení záležitostí, ke kterým neměla v minulosti možnost se přímo vyjádřit. Podle mého názoru je tento způsob velice inovativní a v politologii si zaslouží pozornost.

Jak jsem již zmínil, řada cílů se podařila islandské veřejnosti naplnit. Kdy a v jaké podobě bude schválen návrh nové ústavy, závisí nyní na parlamentu. Revoluční události na Islandu se svým způsobem staly příkladem pro ostatní sociální hnutí v dalších zemích, které ve svých protestech proti stávajícímu establishmentu, právě čerpají z islandských zkušeností, v úsilí nalézt spravedlivější uspořádání společnosti.

10. SEZNAM LITERATURY A POUŽITÝCH ZDROJŮ

10.1 Použitá literatura

Aliber, R., A. - Zoega, G., eds. (2011). *Preludes to the Icelandic Financial Crisis* (Chippenham and Eastbourne: Palgrave Macmillan).

Boyes, R. (2009). *Meltdown Iceland: How the Global Financial Crisis Bankrupted an Entire Country* (London: Bloomsbury).

Hlaváček, K. (2012). *Významní aktéři islandské revoluce* (Praha: Parlamentní institut).

Jónsson, Á. (2009). *Why Iceland* (New York: McGraw-Hill).

Kadečková, H. (2001). *Dějiny Islandu* (Praha: Nakladatelství Lidové noviny).

Kopeček, L. (2005). *Island*. In: Strmiska, M., Hloušek, V., Kopeček, L., Chytílek, L., *Politické strany moderní Evropy* (Praha: Portál, s. r. o.), s. 262-281.

Parnell, F., - O'Carroll, E. (2008). *Island* (Praha: Svojtka & Co, s. r. o.).

10.2 Články z periodického tisku

Fréttabladid (2008a). Á fjórða þúsund mótmælti. 9. 11. 2008, s. 4.

Fréttabladid (2008b). Mótmælendur gerast háværari. 28. 11. 2008, s. 2.

Fréttabladid (2008c). Sjö handteknir eftir átök. 9. 12. 2008, s. 4.

10.3 Použité internetové zdroje

AJstream (2011). The Stream - Crowdsourcing A Constitution in Iceland. *Youtube*. 23. 6. 2011 (<http://www.youtube.com/watch?v=CMbfeWDGjtM>, 17. 11. 2012).

Alþingi (2008). *Lög um rannsókn á aðdraganda og orsökum falls íslensku bankanna 2008 og tengdra atburða* (<http://www.althingi.is/lagas/nuna/2008142.html>, 4. 2. 2013).

Alþingi (2010). *Lög um stjórnlagabætur* (<http://www.althingi.is/altext/138/s/1397.html>, 24. 11. 2012).

Alþingi (2012). *Report of the Special Investigation Commission (SIC)* (<http://www.rna.is/eldri-nefndir/addragandi-og-orsakir-falls-islensku-bankanna-2008/skyrsla-nefndarinnar/english/>, 29. 12. 2012).

Alþingi (2010). *Þingsályktun um málshöfðun gegn ráðherra* (<http://www.althingi.is/altext/138/s/1538.html>, 23. 3. 2013).

Alþingi (2011). *Þingsályktun um skipun stjórnlagaráðs* (<http://www.althingi.is/altext/139/s/1120.html>, 17. 2. 2013).

- Anderson, R. (2008). Iceland takes over Glitnir. *Financial Times*. 29. 9. 2008 (<http://www.ft.com/cms/s/0/e096162e-8e18-11dd-8089-0000779fd18c.html>, 30. 12. 2012).
- Bartoszek, P. (2011). Pawel Bartoszek. *Facebook*. 2011. (<http://www.facebook.com/pawel.bartoszek1>, 19. 11. 2012).
- BBC (2011). *Landsbanki executives arrested in Iceland* (<http://www.bbc.co.uk/news/business-12195573>, 3. 1. 2013).
- BBC (2009). *Protesters pelt Iceland PM's car* (<http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/7843327.stm>, 16. 1. 2013).
- BBC (2012). *Trial of Iceland ex-PM Haarde over 2008 crisis begins* (<http://www.bbc.co.uk/news/world-europe-17254544>, 2. 3. 2013).
- Bernburg, J., G. (2012). Antigovernment protests after the Icelandic meltdown: A case study in crisis evoked mass protests. *The University of Iowa*. 2012 (<http://www.uiowa.edu/~confinst/meltdown/papers/Jon-Gunnar.pdf>, 8. 12. 2012).
- DeWald, D. (2012). Icelanders overthrow top power holders responsible for economic crisis (Kitchenware Revolution), 2008-9. *Global Nonviolent Action Database*. 26. 2. 2012 (<http://nvdatabase.swarthmore.edu/content/icelanders-overthrow-top-power-holders-responsible-economic-crisis-kitchenware-revolution-20>, 30. 3. 2013).
- EED (2012). Iceland: Parliamentary elections. *NSD, European Election Database*. 2012 (http://www.nsd.uib.no/european_election_database/country/iceland/, 31. 12. 2012).
- EEP (2013). EEA Agreement. *EFTA*. 2013 (<http://www.efta.int/eea/eea-agreement.aspx>, 7. 2. 2013).
- Efta court (2013). Application of the EFTA Surveillance Authority in the case of Icesave dismissed (http://www.eftacourt.int/images/uploads/16_11_PR_EN.pdf, 4. 4. 2013).
- ESA (2011). Icesave Referendum. *EFTA Surveillance Authority*. 4. 11. 2011 (<http://www.eftasurv.int/press--publications/press-releases/other/nr/1432>, 28. 2. 2013).
- Facebook (2011). *Stjórnlagaráð* (<http://www.facebook.com/Stjornlagarad>, 6. 12. 2012).
- Fjarmalaraduneyti (2013). *Iceland welcomes acquittal in Icesave case* (<http://eng.fjarmalaraduneyti.is/news/nr/16292>, 30. 3. 2013).

- Fjarmalaraduneyti (2009c). *Icesave Issue Resolved* (<http://eng.fjarmalaraduneyti.is/news/nr/12757>, 25. 2. 2013).
- Fjarmalaraduneyti (2009b). *Joint statement on Icesave* (<http://eng.fjarmalaraduneyti.is/news/nr/12216>, 6. 11. 2012).
- Fjarmalaraduneyti (2011a). *Parliament agrees on a bill regarding Icesave* (<http://eng.fjarmalaraduneyti.is/news/nr/13928>, 28. 2. 2013).
- Fjarmalaraduneyti (2010d). *Results of Icesave negotiations presented* (<http://eng.fjarmalaraduneyti.is/news/nr/13765>, 28. 2. 2013).
- Fjarmalaraduneyti (2011b). *Statement from the Government of Iceland on the outcome of the referendum on the Icesave Agreements* (<http://eng.fjarmalaraduneyti.is/news/nr/14151>, 28. 2. 2013).
- Fjarmalaraduneyti (2010b). *The Icesave issue discussed in London* (<http://eng.fjarmalaraduneyti.is/news/nr/12901>, 25. 2. 2013).
- Fjarmalaraduneyti (2010c). *The Icesave issue discussed in Reykjavík* (<http://eng.fjarmalaraduneyti.is/news/nr/13320>, 25. 2. 2013).
- Fjarmalaraduneyti (2010a). *The Minister of Finance the Netherlands and UK Finance Ministers* (<http://eng.fjarmalaraduneyti.is/news/nr/12862>, 25. 2. 2013).
- Fjarmalaraduneyti (2009a). *The Treasury's asset and liability statement* (<http://eng.fjarmalaraduneyti.is/news/nr/11710>, 6. 11. 2012).
- Flannery, M., J. (2009). The importance of government supervision in producing financial services. *Rannsóknarnefndir Alþingis*. 11. 11. 2009 (<http://www.rna.is/media/skjol/RNAvefVidauki8Enska.pdf>, 23. 3. 2013).
- FME (2008). Nýr Landsbanki Íslands stofnaður um innlenda bankastarfsemi Landsbanka Íslands hf. *Fjármálefirlitið*. 2008 (<http://www.fme.is/utgefid-efni/frettir-og-tilkynningar/frettir/nr/443>, 9. 2. 2013).
- Fontaine P. (2011). Constitution To Be Up For Referendum. *The Reykjavík Grapevine*. 27. 7. 2011 (<http://www.grapevine.is/Home/ReadArticle/Constitution-To-Be-Up-For-Referendum>, 18. 11. 2012).
- Fontaine P. (2012). Iceland says yes to new Constitution. *The Reykjavík Grapevine*. 22. 10. 2012 (<http://grapevine.is/News/ReadArticle/Iceland-Says-Yes-To-New-Constitution>, 27. 11. 2012).
- Forsætisráðuneytið (2009f). *Central Bank Bill Becomes Law* (<http://eng.forsaetisraduneyti.is/news-and-articles/nr/3439>, 21. 3. 2013).

- Forsætisráðuneytið (2010d). *Icelandic government welcomes investigative commission's report on collapse of Icelandic banks* (<http://eng.forsaetisraduneyti.is/news-and-articles/nr/4218>, 22. 3. 2013).
- Forsætisráðuneytið (2009g). *IMF concludes its visit* (<http://eng.forsaetisraduneyti.is/news-and-articles/nr/3530>, 3. 2. 2013).
- Forsætisráðuneytið (2010b). *National referendum to take place as soon as possible* (<http://eng.forsaetisraduneyti.is/news-and-articles/nr/4212>, 23. 3. 2013).
- Forsætisráðuneytið (2009e). *New Bill Introduced Altering the Administrative Structure of the Central Bank of Iceland* (<http://eng.forsaetisraduneyti.is/news-and-articles/nr/3388>, 17. 11. 2012).
- Forsætisráðuneytið (2009h). *New Government Takes Office - Social Democrats and Left-Greens Continue their Coalition Partnership* (<http://eng.forsaetisraduneyti.is/news-and-articles/nr/3699>, 3. 3. 2013).
- Forsætisráðuneytið (2009a). *Parliament approves state guarantee for Icesave loans* (<http://eng.forsaetisraduneyti.is/news-and-articles/nr/3859>, 23. 3. 2013).
- Forsætisráðuneytið (2009d). *Prime Minister Formally Tenders Government's Resignation* (<http://eng.forsaetisraduneyti.is/news-and-articles/nr/3348>, 29. 1. 2013).
- Forsætisráðuneytið (2009b). *Statement from Geir H. Haarde, Prime Minister of Iceland and Chairman of the Independence party* (<http://eng.forsaetisraduneyti.is/news-and-articles/nr/3341>, 3. 11. 2012).
- Forsætisráðuneytið (2010a). *The Government committed to the Economic Program* (<http://eng.forsaetisraduneyti.is/news-and-articles/nr/4209>, 23. 3. 2013).
- Forsætisráðuneytið (2010c). *Work continues on a mutually acceptable solution to Icesave* (<http://eng.forsaetisraduneyti.is/news-and-articles/nr/4216>, 23. 3. 2013).
- Gilmour J. (2010). *Election of a Constitutional Assembly in Iceland 2010. Political Reform. ie.* 21. 10. 2010 (<http://politicalreform.ie/2010/10/22/election-of-a-constitutional-assembly-in-iceland-2010/>, 2. 1. 2013).
- Gissurarson H. H. (2004). *Miracle on Iceland. The Wall Street Journal.* 29. 1 2004 (<http://courses.wcupa.edu/rbove/eco343/040Compecon/Scand/Iceland/040129prosper.htm>, 23. 12. 2012).
- Guardian (2011a). *Fresh campaign by voters could block Icesave repayment deal. The Guardian.* 15. 2. 2011 (<http://www.guardian.co.uk/business/2011/feb/15/icesave-banking?INTCMP=SRCH>, 22. 11. 2012).

Guardian (2011b). Icelandic voters reject Icesave debt repayment plan. *The Guardian*. 11. 4. 2011 (<http://www.guardian.co.uk/world/2011/apr/10/iceland-icesave-debt-repayment-no-vote>, 3. 12. 2013).

Henley J. (2008). Iceland has an unlikely new hero. *The Guardian*. 1. 12. 2008 (<http://www.guardian.co.uk/world/2008/dec/01/iceland?INTCMP=SRCH>, 6. 12. 2012).

Hind D. (2012). A constitution for Europe. *Aljazeera*. 6. 6. 2012 (<http://www.aljazeera.com/indepth/opinion/2012/06/2012658135998757.html>, 3. 1. 2013).

Ibison D. (2008). UK plans £3bn loan for Iceland. *Financial Times*. 21. 10. 2008 (http://www.ft.com/intl/cms/s/108635c0-9fbd-11dd-a3fa-000077b07658,Authorised=false.html?_i_location=http%3A%2F%2Fwww.ft.com%2Fcms%2Fs%2F0%2F108635c0-9fbd-11dd-a3fa-000077b07658.html&_i_referer=http%3A%2F%2Fwww.tomaskubes.net%2Fdownload%2Fisland-ekonomicka, 30. 12. 2012).

Icelandreview (2010). Iceland's Former PM Taken to Court. *Iceland Review*. 28. 9. 2010 (http://www.icelandreview.com/icelandreview/daily_news/?cat_id=16539&ew_0_a_id=368276, 27. 3. 2013).

IceNews (2009f). *David Oddsson just will not quit* (<http://www.icenews.is/2009/02/09/david-oddsson-just-will-not-quit/>, 3. 1. 2013).

IceNews (2010a). *Iceland president's Icesave decision drawing harsh international response* (<http://www.icenews.is/2010/01/06/iceland-president%E2%80%99s-icesave-decision-drawing-harsh-international-response/>, 2. 1. 2013).

IceNews (2009a). *Iceland's Prime Minister's statement on decision to apply for EU membership* (<http://www.icenews.is/2009/07/17/icelands-prime-ministers-statement-on-decision-to-apply-for-eu-membership/#more-8263>, 2. 1. 2013).

IceNews (2011h). *Icelandic president hails democratic process and praises public* (<http://www.icenews.is/2011/04/10/icelandic-president-hails-democratic-process-and-praises-public/>, 11. 1. 2013).

IceNews (2009b). *Icelandic president signs deal* (<http://www.icenews.is/2009/09/02/icelandic-president-signs-icesave-deal/#more-9237>, 2. 1. 2013).

IceNews (2010b). *Official confirmation of huge Iceland 'no' vote in Icesave referendum* (<http://www.icenews.is/2010/03/07/official-confirmation-of-huge-iceland-no-vote-in-icesave-referendum/>, 2. 1. 2013).

IceNews (2009i). *Politicians' pride angers man on street in Reykjavik* (<http://www.icenews.is/2009/06/08/politicians%E2%80%99-pride-angers-man-on-street/>, 6. 11. 2012).

IceNews (2009j). *Politicians' pride angers man on street in Reykjavik* (<http://www.icenews.is/2009/06/08/politicians%E2%80%99-pride-angers-man-on-street/>, 6. 11. 2012).

IceNews (2009k). *Protesters gather in front of Parliament today against Icesave deal* (<http://www.icenews.is/2009/08/27/protesters-gather-in-front-of-parliament-today-against-icesave-deal/#comment-91747>, 6. 11. 2012).

IceNews (2009c). *Protests in Iceland* (<http://www.icenews.is/2009/06/21/protests-in-iceland/>, 2. 1. 2013).

IceNews (2009d). *Reykjavik protests still on despite election call* (<http://www.icenews.is/2009/01/24/reykjavik-protests-still-on-despite-election-call/>, 2. 1. 2013).

IceNews (2009l). *The Icesave dispute – In Defence of Iceland* (<http://www.icenews.is/2009/10/19/the-icesave-dispute-%E2%80%93-in-defence-of-iceland/>, 18. 11. 2012).

IHNED (2009). *Island schválil zákon o splacení zahraničních dluhů bank* (<http://byznys.ihned.cz/c1-38175010-island-schvalil-zakon-o-splaceni-zahranicnich-dluhu-bank>, 28. 2. 2013).

IMF (2008a). *Iceland: Request for Stand-By Arrangement—Staff Report; Staff Supplement; Press* (<http://www.imf.org/external/pubs/ft/scr/2008/cr08362.pdf>, 7. 2. 2013).

IMF (2008b). *IMF Announces Staff Level Agreement with Iceland on US\$2.1 Billion Loan* (<http://www.imf.org/external/np/sec/pr/2008/pr08256.htm>, 17. 3. 2013).

InDefence (2013). *Fréttatilkynning vegna málf lutnings í Landsdómi* (<http://www.indefence.is/>, 30. 3. 2013).

InDefence (2008). InDefence. *Facebook*. 2008 - 11. 19 2012. - (<https://www.facebook.com/InDefence>, 11. 19. 2012).

iReport CNN (2008). *Peaceful and silent protest today in Iceland* (<http://ireport.cnn.com/docs/DOC-162606>, 1. 24. 2013).

Jännäri, K. (2009). *The Kaarlo Jännäri Report on Banking Regulation and Supervision in Iceland Recommendations and Conclusions* (<http://eng.forsaetisraduneyti.is/news-and-articles/nr/3581>, 30. 12. 2012).

Kubeš, T. (2008). *Island a ekonomická krize II – dopady a analýza*. *tomaskubes.net*. 2008 (<http://www.tomaskubes.net/download/island-ekonomicka-krize.pdf>, 27. 12. 2012).

Landsdómur (2012). *Dómur 23. 04. 2012 í landsdómsmálinu nr. 3/2011: Alþingi gegn Geir Hilmarí Haarde* (<http://www.xn--landsdmur-b7a.is/media/skyrslur/nr.-3-2011-Domur-a-vef.pdf>, 23. 3. 2013).

Landsdómur (2013). *Um landsdóm* (<http://www.xn--landsdmur-b7a.is/um-landsdom/>, 23. 3. 2013).

Lewis, X. (2011). Reasoned opinion. *EFTA Surveillance Authority*. 10. 6 2011 (http://www.eftasurv.int/media/internal-market/RDO-180_11_COL.pdf, 11. 3. 2013).

Magnusson, H., S. (2009). The Citizen Movement. *The Reykjavík Grapevine*. 4. 3. 2009 (<http://www.grapevine.is/Home/ReadArticle/Citizen-Movement-Borgarahreyfingin-Iceland-Elections-2009>, 3. 11. 2012).

Mason, R. (2010). Angry Icelanders back President Grimsson's decision to block Icesave deal. *THE TELEGRAPH*. 11. 1. 2010 (<http://www.telegraph.co.uk/finance/financialcrisis/6957851/Angry-Icelanders-back-President-Grimssons-decision-to-block-Icesave-deal.html>, 1. 12. 2012).

McLaughlin, K. (2009). Iceland commerce minister quits. *Reuters*. 25. 1. 2009 (<http://www.reuters.com/article/2009/01/25/us-iceland-minister-idUSTRE50O11V20090125>, 7. 2. 2013).

Milne, R. (2013). Iceland: Under the volcano. *The Financial Times*. 4. 2. 2013 (<http://www.ft.com/intl/cms/s/0/6e9d69ea-6a06-11e2-a80c-00144feab49a.html#axzz2MhPh74hq>, 6. 2. 2013).

Milne, R. (2012). Ex-Iceland bank chief convicted of fraud. *The Financial Times*. 30. 12. 2012 (http://www.ft.com/intl/cms/s/76ff5a36-525e-11e2-aff0-00144feab49a,Authorised=false.html?_i_location=http%3A%2F%2Fwww.ft.com%2Fcms%2Fs%2F0%2F76ff5a36-525e-11e2-aff0-00144feab49a.html&_i_referer=#axzz2GWs1G5E0, 27. 3. 2013).

MMR (2013). Sjálfstæðisflokkurinn missir áfram fylgi, Framsókn bætir við sig. *Market and media research*. 13. 3. 2013 (<http://mmr.is/frettir/birtar-nieurstoeeur/303-sjalfstaedhisflokkurinn-missir-afram-fylgi-framsokn-baetir-vidh-sig>, 20. 3. 2013).

nvdatabase (2009). Icelanders overthrow top power holders responsible for economic crisis (Kitchenware Revolution), 2008-9. *Global Nonviolent Action Database*. 2009 (<http://nvdatabase.swarthmore.edu/content/icelanders-overthrow-top-power-holders-responsible-economic-crisis-kitchenware-revolution-20>, 15. 1. 2013).

Osborne, H., - Brignall, M. (2008). Icesave freezes deposits and withdrawals. *The Guardian*. 7. 10. 2008 (<http://www.guardian.co.uk/money/2008/oct/07/banks.savings?INTCMP=SRCH>, 7. 2. 2013).

People's Daily (2008). *Poll: Majority of Icelanders want early elections* (<http://english.people.com.cn/90001/90777/90853/6540625.html>, 31. 12. 2012).

PMO (2009). Government Coalition Platform of the Social Democratic Alliance and Left-Green Movement. *Prime Minister's Office*. 2009 (<http://eng.forsaetisraduneyti.is/news-and-articles/nr/3730>, 31. 12. 2012).

PMO (2008). IMF Mission to Iceland: All Government Actions Proceeding on Schedule. *Prime Minister's Office*. 2008 (<http://eng.forsaetisraduneyti.is/news-and-articles/nr/3293>, 31. 12. 2012).

Polák, P. (2011). Islandřané chtějí po krizi opravdovou změnu. Mění Ústavu. *Český rozhlas*. 8. 11. 2011 (http://www.rozhlas.cz/zpravy/evropa/_zprava/islandane-chteji-po-krizi-opravdovou-zmenu-meni-ustavu--972682, 24. 9. 2012).

Polák, P. (2011). Na Islandu soudí expremiéra za to, že přivedl zemi téměř na mizinu. *Český rozhlas*. 11. 6. 2011 (http://www.rozhlas.cz/zpravy/ekonomikavevlope/_zprava/905541, 21. 2. 2013).

Presseurop (2010). *Hague and London strike a deal with Reykjavik* (<http://www.presseurop.eu/en/content/article/425721-and-shall-we-die-banks>, 6. 12. 2012).

Raddirfólksins (2009a). *Áframhaldandi mótmæli á Akureyri* (<http://raddirfolksins.info/?cat=25>, 3. 2. 2013).

Raddirfólksins (2009b). *Sigur lýðræðis er í auglýsýn* (<http://raddirfolksins.info/?cat=17>, 20. 3. 2013).

Ragnarsdóttir, K., V. (2013). A new post-crash constitution in Iceland? *Al Jazeera*. 20. 3. 2013

(<http://www.aljazeera.com/indepth/opinion/2013/03/2013318113350919558.html>, 2. 4. 2013).

Rannsóknarnefnd (2010). *The main conclusion of the Working group on Ethics* (http://www.rna.is/media/skjol/WorkingGroupOnEthics_Summary.pdf, 23. 3. 2013).

Reuters (2009a). *British, Dutch oppose Iceland repayment plan - gvt source* (<http://www.reuters.com/article/2009/09/17/iceland-bankse-idUSLH68127020090917>, 26. 2. 2013).

Reuters (2012). *Executives at collapsed Iceland bank jailed for fraud* (<http://www.reuters.com/article/2012/12/28/iceland-crisis-idUSL5E8NS4TN20121228>, 30. 3. 2013).

Reuters (2009c). *Iceland protests* (<http://www.reuters.com/article/2009/01/22/idUS5d506d94-39d6-102c-bb6a-001aa0073023>, 3. 2. 2013).

Reuters (2009b). *Iceland says Icesave objections only "first response"* (<http://www.reuters.com/article/2009/09/19/iceland-icesave-idUSLJ64319720090919>, 26. 2. 2013).

Roddy, M. (2009). Iceland protesters demand government step down. *Reuters*. 20. 1. 2009 (<http://www.reuters.com/article/2009/01/20/iceland-protests-idUSLK69268520090120>, 21. 1. 2013).

Samfylkingin (2009). *Stjórn mála ályktun Samfylkingarinnar 2009* (http://www.samfylkingin.is/Stefnumal/Stj%C3%B3rnma%C3%A1la%C3%A1lyktun_2009, 5. 1. 2013).

Seðlabanki (2008). Framkvæmdastjórn Alþjóðagjaldeyrissjóðsins samþykkir lánaþyrirgreiðslu fyrir Ísland að fjárhæð USD 2,1 milljarður. *SEÐLABANKI ÍSLANDS*. 11. 20. 2008 (<http://www.sedlabanki.is/utgafa-og-raedur/frettir-og-raedur/frettasafn/frett/2008/11/20/Framkv%C3%A6mdastj%C3%B3rn-Al%C3%BEj%C3%B3agjaldeyrissj%C3%B3sins-sam%C3%BEykkir-1%C3%A1nafyrirgrei%C3%B0slu-fyrir-%C3%8Dslanda%C3%B0-fj%C3%A1rh%C3%A6%C3%>, 5. 11. 2012).

Sigmundsdóttir, A. (2009). We need far more radical changes. *THE ICELAND WEATHER REPORT*. 4. 2. 2009 (<http://icelandweatherreport.com/2009/02/we-need-far-more-radical-changes.html>, 13. 1. 2013).

Severské Listy (2012). Soud s islandským expremiérem. *Severské listy*. 23. 4. 2012 (<http://www.severskelisty.cz/noviny/uda0748.php>, 27. 3. 2013).

- Sotnyk, B. (2008). Как это было в Исландии. *Партия Прямого Действия*. 17. 12. 2008 (http://pryamadiya.blogspot.cz/2008/12/blog-post_17.html, 29. 11. 2012).
- Stempel, J. (2008). Third big Iceland bank files for U.S. bankruptcy. *Reuters*. 10. 12. 2008 (<http://www.reuters.com/article/2008/12/10/sppage012-n09278654-oisbn-idUSN0927865420081210>, 10. 2. 2013).
- Stjórnlagaráð (2011). *The Constitutional Council – General Information* (<http://www.stjornlagathing.is/english/>, 22. 12. 2012).
- Telegraph (2008). Financial crisis: Full statement by Iceland's prime minister Geir Haarde. *The Telegraph*. 6. 10. 2008 (<http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/europe/iceland/3147806/Financial-crisis-Full-statement-by-Iceland's-prime-minister-Geir-Haarde.html>, 4. 2. 2013).
- Þjóðfundur (2010a). Niðurstöður Þjóðfundar 2010. *Þjóð til þings Þjóðfundur 2010*. 6. 11. 2010 (<http://www.thjodfundur2010.is/heim/>, 24. 11. 2012).
- Þjóðfundur (2011). The Constitutional Council hands over the bill for a new constitution. *Þjóð til þings Þjóðfundur 2010*. 4. 8. 2011 (<http://www.thjodfundur2010.is/frettir/lesa/item35473/>, 22. 11. 2012).
- Þjóðfundur (2010b). The main conclusions from the National Forum. *Þjóð til þings Þjóðfundur 2010*. 7. 11. 2010 (<http://www.thjodfundur2010.is/english/>, 24. 11. 2012).
- Thorfason, H. (2008). Breytingar á mótmælum á Austurvelli. *Raddir Fólksins*. 10. 12. 2008 (<http://raddirfolksins.info/?cat=9>, 8. 11. 2012).
- Toor, A. (2011). In Iceland, constitutions are written on Facebook. *Engadget*. 14. 6. 2011 (<http://www.engadget.com/2011/06/14/in-iceland-constitutions-are-written-on-facebook/>, 17. 11. 2012).
- Trevelyan, M. (2009). UPDATE 1-Police fire pepper spray at Iceland protesters. *Reuters*. 20. 1. 2009 (<http://www.reuters.com/article/2009/01/20/iceland-protests-idUSLK12122720090120>, 3. 2. 2013).
- UNDP (2008). *Human Development Reports* (http://hdr.undp.org/en/media/HDR_20072008_EN_Complete.pdf, 4. 2. 2013).
- Valdimarsson, O., R. (2012). Ex-Glitznir Executives Get 9-Month Jail Sentences for Fraud. *Bloomberg*. 28. 12. 2012 (<http://www.bloomberg.com/news/2012-12-28/ex-glitznir-executives-get-9-month-jail-sentences-for-fraud-1-.html>, 24. 3. 2013).

Valdimarsson, O., R. (2009). UPDATE 2-Iceland protests grow, premier vows to stay on. *Reuters*. 21. 1. 2009 (<http://www.reuters.com/article/2009/01/21/iceland-pm-idUSLL9766420090121>, 4. 2. 2013).

Valdimarsson O., – Lannin, P. (2008). Iceland slashes rates, seeks Russian help in crisis. *Reuters*. 15. 10. 2008 (<http://www.reuters.com/article/2008/10/15/us-financial-iceland-rates-idUSTRE49E3GO20081015>, 10. 2. 2013).

Ward, A. (2010). Iceland's voters vent anger over bank deal. *Financial Times*. 8. 3. 2010 (<http://www.ft.com/intl/cms/s/0/283a04d8-2a51-11df-b940-00144feabdc0.html#axzz2Lu8YTzyP>, 25. 2. 2013).

Wood, Z. (2010). Collapsed Icelandic bank's bosses face \$2bn lawsuit. *The Guardian*. 12. 5. 2010 (<http://www.guardian.co.uk/business/2010/may/12/iceland-icesave-banking-financial-crisis>, 23. 3. 2013).

Рамблер (2009). *Картинки по запросу Исландия протеста* (<http://images.rambler.ru/search?query=%D0%98%D1%81%D0%BB%D0%B0%D0%BD%D0%B4%D0%B8%D1%8F%20%D0%BF%D1%80%D0%BE%D1%82%D0%B5%D1%81%D1%82%D0%B0>, 4. 2. 2013).

Труба (2009). *Акции протеста в Исландии привели к отставке правительства* (<http://truba.com/video/69852/>, 21. 2. 2013).

11. RESUMÉ

The aim of this work was to describe significant events in Iceland during the so-called Kitchenware Revolution. The introduction describes the history of the island and its subsequent economic development. An important event was the privatization of companies and banks in 90 the last century and the early 21st century. The financial crisis in the USA in 2008 spilled over to Iceland. It had a great influence on the fall of Icelandic banks. Iceland's currency slumped, unemployment rose. Protests followed attended by people who wanted to know the culprits. Demonstrations forced the resignation of the government of Geir Haarde.

Premature elections were won by the Social Democratic Party Alliance. The new coalition government was formed by the Alliance and the Left Green Movement. It started the investigation of those responsible for failed banks. People demonstrated against the settlement of the bank Icesave account. Referendum was held twice concerning the compensation to Icesave. Residents were against.

In my opinion, the most important event of the Kitchenware Revolution was the creation of a new constitution. People chose their representatives to the Constituent Assembly. Through social networks, the public could participate in the creation of a new constitution. Central themes are the distribution of power, transparency and accountability. The new constitution envisages a series of changes. For example, the approval of 10% of voters would be enough to calling of a referendum and 2% of voters could submit a legislative proposal. Other significant changes should better ensure the public's right to participate in direct democracy and the decision-making process.

Particularly interesting was the way the draft constitution was formed. The so-called crowdsourcing was employed, in which larger society could be involved in this process through Facebook and Twitter and other networks. These actions deserve attention in political science. The project of a new constitution was completed in July 2011. In October 2012, a successful referendum on this issue was held. Now the proposal is awaiting its approval by Parliament.

